

lopend vuur

jaargang 8, nummer 3/4, september 2002 Prijs € 3,50

**Wandelen op Tiengemeten
Akkerpaden in Hoeksche Waard
Meldpunt wandelen**

Met
9 Groene Maand-wandelingen.
Gratis deelname op vertoon van dit
nummer.

TEWOLT
VERENIGING VAN WANDELAARS

Lopend Vuur

is het ledenblad van *Te Voet*, vereniging van wandelaars.
Het verschijnt 5 keer per jaar.
Redactieadres: Geldersekaade 91-I, 1011 EL Amsterdam,
tel. 020-6221753, e-mail kuipers.borg@hetnet.nl.

Te Voet

vereniging van wandelaars, staat op de bres voor het behoud en verbetering van de wandelmogelijkheden, zoveel mogelijk onverhard en in aantrekkelijke landschappen. Meer informatie op www.tevoet.nl.

Het lidmaatschap van *Te Voet* bedraagt € 12,50 per jaar. Het lidmaatschap wordt automatisch verlengd, tenzij vóór 1 november schriftelijk is opgezegd bij de ledenadministratie. *Te Voet* is aangesloten bij de Stichting Wandelplatform/LAW.

Secretariaat Te Voet

Eeffien Huizing, Bernhardlaan 10, 2851 XD Haastrecht,
tel. 0182-501483, e-mail e.j.a.huizing@planet.nl

Ledenadministratie

Erick van der Veer, B. Pasternakerf 325, 3315 BW
Dordrecht, tel. 078-6162403

Bestuur Te Voet

Jan Rijnsburger, voorzitter
Eeffien Huizing, secretaris
Sylvia Borg, penningmeester
Eef Boeve
Erick van der Veer
Harry Benschop

Regiocoördinatoren

Te Voet werkt met contactpersonen in de regio:

Groningen, Friesland-Zuid en Drenthe

Eduard Korpel, A. Toriedreef 31, 7944 KJ Meppel,
tel. 0522-251304, wandel-korpel@zonnet.nl

Friesland-Noord

Willem de Haan, Súdterp 4, 8821 LH Kimswert,
tel. 0517-641502

Overtijssel

Gé Westgeest, Ganzenmarkt 22, 7631 EN Ootmarsum,
tel. 0541-293351

Flevoland

Jan Frederik Lubbers, Siriusstraat 3, 8303 ZZ Emmeloord,
tel. 0527-697706, jf.lubbers@hetnet.nl

Gelderland

Ton Schipper, Kleine Kampen 116, 3911 PM Rhenen,
tel. 0317-617644, a.schipper@freeler.nl

Utrecht

Ineke Thierauf, Vlasstraat 14, 3572 TT Utrecht,
tel. 030-2730658, i.thierauf@amd.uu.nl

Noord-Holland

Fred Triep, Zonhovenstraat 29, 1066 MA Amsterdam,
tel. 020-6155502, fred.triep@ision.nl

Zuid-Holland Noord

Jaap Mels, Leeuwenkstraat 2, 2333 VX Leiden,
tel. 071-5171081, j.mels@freeler.nl

Zuid-Holland Zuid

Jannie Trouwborst, Kikkerveen 225, 3205 XB Spijkernisse,
tel. 0181-641053, jannietrouwborst@hetnet.nl

Zeeland

vacature

Noord-Brabant

Harry Benschop, Middelbosstraat 6, 5469 ED Erp,
tel. 0413-212692, harrybenschop@cs.com

Limburg

Remi Melman, Kakebergweg 8, 6191 AZ Beek,
tel. 046-4376782

Van de redactie

Een meer dan dubbeldik nummer is van de persen gerold. De Groene Maand was daar de directe aanleiding voor. *Te Voet* heeft deze manifestatie aangegrepen om de vereniging te presenteren. Het heeft geresulteerd in 9 wandelingen, verspreid over het land, die elk voor zich aspecten van het werk van *Te Voet* belichten. In dit nummer tref je van alle wandelingen de routebeschrijving met een kaartje aan.

Deze Lopend Vuur heeft niet alleen een nieuw jasje gekregen, ook de inhoud is anders dan anders. '*Te Voet* in actie' is meer dan voorheen voor het voetlicht gebracht. Deze keer staan de schijnwerpers op de Hoeksche Waard en Tiengemeten. De aandacht voor de wandelaar is daar zeker niet beneden de maat.

Wij zijn benieuwd of de nieuwe aanpak ook jou bevalt. Of dat nu wel of niet het geval is, laat het ons weten (zie het artikelje op pag. 2). De nieuwe werkgroep Lopend Vuur die dit najaar wordt opgericht, kan er alleen maar zijn voordeel mee doen. En jij maakt kans op een wandelgidsje.

Inhoud

September Groene maand	1
Jouw mening over Lopend Vuur	2
Tiengemeten gaat op zijn kop	2
Aanlooproutes naar Tiengemeten	4
Kantpaechies in de Hoeksche Waard	6
Meldpunt wandelen	8
Van het bestuur	9
Grensoverschrijdend	10
Van het boekenschap	11
Activiteitenkalender	28
Groene Maand-wandelingen <i>Te Voet</i>	
Het Strand in Fryslân	13
Bij de Heren van Kuinre	14
Berggierslanden bij Meppel	16
Sallandse Heuvelrug	17
Groen tussen een stad	19
Polderlandschap van de Oude Venen	20
Langs de rand van het Groene Hart	22
Het wei-gevoel van de Lopikerwaard	24
West-Brabantse waterlinie	26

Extra exemplaren van dit nummer van Lopend Vuur kunnen worden besteld door overmaking van € 5,00 (incl. verzendkosten) op giro 372685 van *Te Voet* in Amsterdam o.v.v. LV-sept + het eigen telefoonnummer.

Volgend nummer

verschijnt december 2002. Inleveren kopij vóór 1 november 2002.

September Groene Maand

September is weer Groene Maand. Onder het thema 'Ontdek Nederland Natuurlijk' worden tal van activiteiten georganiseerd, waar- onder veel (natuur)wandelingen. Ook *Te Voet* is met 9 wandelingen, verspreid over heel Nederland, van de partij. In dit nummer van *Lopend Vuur* worden ze uitgebreid beschreven.

Groot gevarieerd aanbod

Al weer voor de derde keer is september tot Groene Maand is uitgeroepen. Diverse organisaties, actief op het gebied van de groene recreatie, milieu, natuur en landschap en duurzame land- en tuinbouw, organiseren door de hele maand september 'groene' activiteiten, waaronder veel wandelingen. Bovendien worden natuurexcursies gehouden, kan er worden gefietst en beheerswerk worden verricht in natuurgebieden.

Om een idee te geven: veel afdelingen van het IVN organiseren wandelingen en excursies met bijzondere aandacht voor (en uitleg over) het landschap, de natuur en de cultuurhistorie. Het NIVON organiseert een Nationale Milieu Estafette. Die staat in het teken van het Groene Hart. Iedereen kan tijdens de Estafette zelf ervaren hoe het met dit typisch Hollandse wei-degebied is gesteld. Al fietsend, wandelend of varend kan er worden gepraat over de toekomst van dit gebied. En natuurlijk de wandelingen van *Te Voet*.

Alle activiteiten zijn te vinden op de website www.groene-maand.nl. Ook verschijnt er een speciale Groene Maand-krant. Deze krant is o.a. verkrijgbaar in bezoekerscentra en natuur-musea. Alle informatie over de *Te Voet*-wande- lingen is te vinden bij de beschrijving van de routes in dit nummer van *Lopend Vuur*.

Zien waar *Te Voet* voor staat

Te Voet heeft de Groene Maand aangegrepen om de vereniging te presenteren. In bijna alle provincies worden begeleide wandelingen gehouden in de laatste weekenden van sep- tember. Negen tochten, die precies laten zien

waar *Te Voet* als belangenvereniging van wan- delaars voor staat. Het zijn wandelingen over onverharde paden, opgehouden of openge- steld door toedoen van *Te Voet* of over paden en routes waar *Te Voet* zich nu sterk voor maakt.

In Friesland wordt ten zuiden van Harlingen gelopen over werkelijk eeuwenoude graspa- den die vanuit het klooster Vinea alle kanten uitliepen. Voor het behoud van één ervan voert *Te Voet* actie. In Drenthe is alle aandacht gevestigd op enkele zeer fraaie lanen in het buitengebied van Meppel. Een ervan wordt op aandringen van *Te Voet* als zandweg in een nieuwe woonwijk in stand gehouden. De route in Flevoland is een voorproefje van een mogelijke lange-afstandswandeling in het noorden van deze polderprovincie over gro- tendeels onverharde en halfverharde paden. Een heel ander landschap doet de Overijsselse wandeling aan: de Sallandse Heuvelrug met venntjes, bos en heide.

In Gelderland wordt gewandeld over terrein waar de wortels van *Te Voet* liggen: de Wageningse Eng. Die zou als wandelgebied moeten worden ontsloten.

In Utrecht moest een van de geplande Groene Maand-wandelingen op het laatste moment worden afgeblazen omdat niet met alle pach- ters tot overeenstemming kon worden geko- men. Ook dit tekent het werk van *Te Voet*. Bij Vinkeveen ijvert *Te Voet* al enkele jaren voor de totstandkoming van enkele bruggen in een oud spoortracé, die een bijzonder mooie rondwandeling in het polderlandschap van de Ronde Venen mogelijk moeten maken. Twee jaar geleden hebben vele honderden enthousi-

aste wandelaars de route al gelopen dankzij enkele noodbruggen. Ook dit jaar zorgt *Te Voet* er weer voor. De gemeente laat het helaas nog afweten met een definitieve voor- ziening.

Het bedreigde kerkepad bij Cabauw –hoe *Te Voet* zich hiervoor inzet was in de vorige *Lopend Vuur* te lezen- maakt onderdeel uit van een van de twee wandelingen in de pro- vincie Zuid-Holland. De tweede is onderdeel van het dit voorjaar geopende de Groene Hartpad, een streekpad waaraan enkele actie- ve *Te Voet*-ers een forse bijdrage hebben gele- verd. In de volgende *Lopend Vuur* wordt er uitgebreid op ingegaan. Het nu te lopen traject laat enkele gave voorbeelden zien van voetpa- den langs de Berkelse Zweth en Vlaardingervaart die het waard zijn blijvend te worden beschermd.

Ook de Groene Maand-route in Noord- Brabant is opgenomen in een lange-afstands- wandelroute, in dit geval het Floris V-pad. Hier is de verdienste van *Te Voet* dat er een fraaie doorgaande, onverharde wandelroute is geko- men van Bergen op Zoom naar Steenberg. Gewerkt wordt nog aan een betere route voor het Floris V-pad richting Dinteloord.

In september kunnen alle wandelingen onder begeleiding worden gelopen. Meestal tref je daar de leden van *Te Voet*, die een actieve bij- drage hebben geleverd aan de route. Zij kun- nen je een kijkje in de keuken geven hoe *Te Voet* te werk gaat.

Voor deelname aan de Groene Maand-wande- lingen wordt een bijdrage van 2 euro gevraagd. Leden van *Te Voet* kunnen met hun gezinsleden op vertoon van dit nummer van *Lopend Vuur* gratis meelopen.

Wie in september geen tijd heeft, kan met de beschrijvingen van de routes in deze *Lopend Vuur* de meeste wandelingen op eigen gele- genheid lopen. Stuk voor stuk zijn het ontdek- kingstochtjes door een Natuurlijk Nederland.

Groene Hart

Het Groene Hart en wandelen. Ze lijken elkaar te hebben gevonden. Dit voorjaar is het NIVON-wandelgidsje voor het Groene Hartpad uitgekomen. In de volgende *Lopend Vuur* besteden we uitgebreid aandacht aan dit pad. Wie niet zo lang kan wachten, kan op zondag 8 september horen wat Anja van Beek, zij heeft aan de wieg gestaan van het pad, erover te vertellen heeft. Plaats: het clubgebouw van de 'Goudse peddel', Burgvlietkade 105 (bij de sluis naar de Breevaart) in Gouda; aanvang 12.00 uur. In de Groene Maand organiseert het NIVON een Nationale Milieu Estafette die in het teken staat van het Groene Hart. De aftrap wordt op 31 augustus

bij het NIVON in Rotterdam gegeven. Ter afsluiting wordt op zaterdag 28 september vanaf 2 uur 's middags in Oudewater de Groene Hartmarkt gehouden met informatie over en producten uit het Groene Hart. Vanuit vier plaatsen wordt er naar toe gelopen: vanuit Woerden, IJsselstein, Bodegraven en Gouda.

Eveneens op 28 september is er in de Wierickeschans bij Bodegraven een Groene Hart Manifestatie om tegendruk te geven tegen plannen die het Groene Hart bedreigen. *Te Voet* is met een informatiestand aanwezig op een van beide manifestaties.

Tiengemeten gaat op zijn kop

Tiengemeten, het enig overgebleven eiland in Zuidwest-Nederland. Eeuwenlang een zandplaat in zee, langzaam maar zeker land. Begin 17e eeuw amper tien gemet groot, zo'n 5 ha. Vanaf 1750 zijn dijken aangelegd, in totaal is ruim 600 ha ingepolderd, en kwamen de eerste bewoners. Sindsdien is het eiland van boeren. Tot 1995, toen Natuurmonumenten bekend maakte het eiland aan de natuur terug te geven. Zo ver is het nog niet.

Het is een eiland vol beloften voor de natuur. Ook voor de wandelaar?

Buitendijk opengesteld

Begin dit jaar zijn alle dijken aan de landbouw onttrokken. Daarmee zijn ze toegankelijk geworden. De oostpunt van het eiland is op een aantrekkelijke manier, lopend over grasdijken langs het Hittersche Gat, bereikbaar geworden. Het is de punt met de meeste historie, het oudste deel ook. De naam spreekt voor zich, het Oude Poldertje. Daar is in 1805 een quarantaineplaats in gebruik genomen. Schepen uit overzeese gebieden bleven hier enige tijd, van één tot wel zes weken, liggen. Heel wat zeelui zijn in het quarantainegebouw verpleegd of in de buurt begraven.

Natuurmonumenten heeft tegelijkertijd een nieuwe wandelroute uitgezet, grotendeels over de buitendijk. Rode paaltjes wijzen de weg, zo'n 16 km. Hij staat nog niet op het infopaneel en in de wandelfolder. Vanaf de pont links aanhouden, dan vind je vanzelf het eerste paaltje.

Een klein stukje van de route gaat over de verharde weg, vanaf de Suzannahoeve op de uiterste oostpunt –daar kun je binnenkort onder de fruitbomen kamperen- terug landinwaarts. Dan volgt een stuk waar je onderlangs de binnenzijde van de dijk wordt geleid. Jammer, want je hebt nauwelijks uitzicht.

Lekker lopen op buitendijk langs Hittersche Gat

Bovenop lijkt de dijk ook meer belopen. De vraag is of dat kwaad kan, zeker buiten het broedseizoen. Je hebt er in elk geval een schitterend zicht op de buitendijkse Griendweipolder, een weidevogelgebied voor soorten als tureluur, watersnip en zomertaling.

Laarzenpad

Eenmaal voorbij dat poldertje gaat de route weer bovenlangs, tot je bij het enkele jaren geleden aangelegde laarzenpad door de buitendijkse Blanke Slikken komt. Na al het moois wat we achter de rug hebben, valt dit deel eigenlijk tegen om doorheen te lopen. De begroeiing is, in de zomermaanden toch, zo hoog dat je er niet overheen kunt kijken. Je loopt een half uur over een kronkelend graspad met aan weerszijden hoge begroeiing, op den duur monotoon. Een punt van aandacht, want volgens de NM-folder 'krijg je hier een beeld hoe grote delen van het eiland er gaan uitzien als water en wind ook daar meer hun gang mogen gaan'. Of kunnen we beter in de winter of vroege voorjaar dit deel lopen? Want de herinnering aan eerdere bezoeken in die jaargetijden was veel beter.

Het laatste deel van de rode route is weer subliem, met uitzicht op het westelijk deel van de Blanke Slikken. In de verte zie je nog de contouren van twee rietheuvels. Pas wel op voor de grote kudde Schotse hooglanders, 89 beesten al, die hier rondzwerft. Je kunt de rode route enkele kilometers inkorten door na het laarzenpad de paarse route te volgen.

Tijdelijk

Alle routes die Natuurmonumenten op het eiland heeft uitgezet, zijn tijdelijk. Want om de woorden van Ham Piek, vanuit Natuurmonumenten betrokken bij de visievorming van Tiengemeten, aan te halen: "Alles gaat op zijn kop".

Wie moet wachten bij de pont, kan in de

Wat wil jij in 'Lopend Vuur'?

Vertel het!

Dit is een andere Lopend Vuur dan normaal. Vanwege de Groene Maand-wandelingen is ervoor gekozen op A4-formaat te verschijnen. Ook in de toekomst willen we op dit formaat blijven verschijnen. Onder andere omdat we (nog) meer werk willen maken van de kaartjes die je bij de dagwandeling in elk nummer aantreft, om knelpunten beter in beeld te kunnen brengen en aandacht te geven aan (de kwa-

liteit van) nieuwe routes. Zo hebben we nog wel meer ideeën voor Lopend Vuur. Wij, redactie en bestuur, staan ervoor in de startblokken.

Voor we de schouders er echt onder zetten, willen we ook graag weten wat jij van Lopend Vuur verwacht. Wat wil je graag lezen en misschien ook wel wat niet. Geef ongezoeten je mening en maak kans op een exemplaar van

het nieuwste deeltje van 'Natuurtochten in Nederland' (over Zeeland en Goeree-Overflakkee), dat in september verschijnt. Je kunt tot 1 oktober schrijven naar Redactie Lopend Vuur, Geldersekaade 91-I, 1011 EL Amsterdam. Mailen kan ook: kuipers.borg@hetnet.nl.

Begin buitendijks laarzenpad

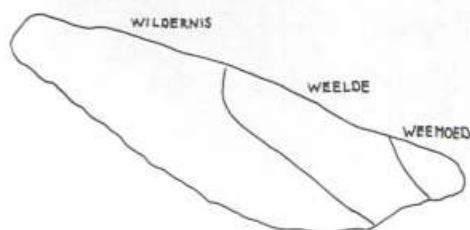
Tiendgorzen alvast een voorproefje krijgen hoe Tiengemetten eruit kan gaan zien. In dit buitendijks gebiedje bij Nieuwendijk is twee jaar geleden een opening in de dijk gemaakt en een kreek uitgegraven. Een korte wandelroute leidt door het gebiedje.

Op Tiengemetten zelf zal het nog een paar jaar duren. Eerst moeten alle boeren weg zijn. De laatste boer, uitgebreid in beeld gebracht door de Zeeuwse cineaste Digna Sinke in haar documentaire over de afgelopen vijf jaar op Tiengemetten, heeft nog een pachtcontract tot 2007. Natuurmonumenten gaat ervan uit dat eerder aan de slag kan worden gegaan.

Ook nu al trekt Tiengemetten veel bezoekers. "Bijna 40.000 vorig jaar", weet Hugo Schortinghuis, een van de vaste bewoners van het eiland, "ondanks dat het eiland drie maanden 'op slot' was door de mkz-crisis. De voorspellingen van de bezoekersaantallen worden niet geloopenstraft. Dit jaar zijn op een topdag zo'n 1100 bezoekers overgezet. Zonder dat het tot te grote drukte heeft geleid."

Wildernis, weelde en weemoed

De plannen voor Tiengemetten zijn al gereed. Vanuit 3 invalshoeken is naar het eiland gegaan. Harm Piek: "Welke natuur kan er komen,

hoe zit het met de ontwikkelingsgeschiedenis van Tiengemetten en welk gebruik kan de mens ervan maken? Uitgangspunt bij de planvorming was dat het een 'natuureiland' wordt." Tijdens de stormvloed van 1953 verdween het eiland zo goed als helemaal in de golven. Bij de daaropvolgende herontginning zijn alle binnendijken verdwenen. De grond is gebruikt om de buitendijk te versterken. Om het verleden te bewaren wordt het Oude Poldertje gehandhaafd. Daarvoor wordt de oude dijk rond het Oude Poldertje hersteld. Er gaat weer geboerd worden met het systeem van de Zeeuwse tarweteelt. Op dit deel van het eiland komt de natuur van de 'weemoed'. De dijk aan de noordzijde blijft ook, waardoor een wandelverbinding ontstaat die de drie belangrijkste nederzettingen op het eiland verbindt.

Direct tegen het Oude Poldertje aan komt de natuur van de 'weelde': een halfnatuurlijk landschap met graslanden, riet en moeras, droogvallende slikken en ondiep water.

Het grootste deel van het eiland wordt 'wildernis'. Natuurlijke processen zoals getijdewerking hebben er zoveel mogelijk vrij spel. De dijk aan de zuidzijde wordt op enkele plaatsen verlaagd. Hier kun je moeilijk komen. Het wordt volgens de plannen interessant voor echte natuurvorsers en rust- en stiltezoekers.

Prioriteit voor wandelen

De rust, ruimte en ongereptheid van Tiengemetten kan het best al wandelend worden ervaren. Wandelen krijgt bij de recreatieve inrichting dan ook de hoogste prioriteit.

Het oostelijk deel wordt het intensiefst ontsloten. Een natuurkampeerterrein en kampeerboerderij maken een langer verblijf mogelijk. In dat concept past een nieuwe, tweede veerdienst vanaf de Hiterse Kade bij Zuid-Beijerland naar de oostpunt.

Vanuit de oostpunt moeten goed onderhouden en aantrekkelijke paden door het landschap van weemoed en weelde gaan leiden. Een tocht door de wildernis gaat volgens de plannen over (wild)sporen en minder goed gebaande paden. Dat wordt struinen, maar met het huidige laarzenpad in het achterhoofd moet er nog veel gebeuren om 'met de schoenen vol slijk en modder, de broek nat en vies na een ruige, wilde tocht vol onverwachte ontdekkingen' weer de pont naar huis te pakken. De meeste huidige landbouwwegen worden opgebroken. Er komt één nieuwe weg, van de huidige aanlegplaats van de pont naar de oostpunt, onderlangs de dijk. Hopelijk doet dat niet te veel afbreuk aan de huidige beleving als je al wandelend over de dijk diezelfde afstand overbrugt.

Schitterend project

De drie W's van Tiengemetten lijken voor de wandelaar veel in petto te hebben. *Te Voet* wil graag de vinger aan de pols houden bij de concrete inrichtingsplannen. Om ervoor te zorgen dat de uitspraak van voorzitter Van der Slikke van de stuurgroep die de ontwikkelingsvisie heeft voorbereid, dat 'de genietende rustzoeker al uitwaaiend tot zich zelf kan komen', bewaarheid wordt. Dan is het een schitterend project, ook voor de wandelaar.

Harry Benschop

Tiengemetten praktisch

- Je kunt alleen met de pont op Tiengemetten komen. Deze vertrekt vanuit het dorpje Nieuwendijk in de Hoeksche Waard, elk heel uur vanaf 10 uur (op zaterdag vanaf 8 uur, op zondag vanaf 9 uur; op zondag niet om 11.00, 13.00, 15.00 en 18.00 uur). Denk eraan de oranje lamp aan te zetten als je weer terug wilt, zeker als er weinig bezoekers op het eiland zijn. Terugtocht ca. 10 minuten na het vertrek uit Nieuwendijk.
- Op het eiland zelf is (nog) geen horeca. In Nieuwendijk zijn twee horecagelegenheden; let op de beperkte openingsuren! Café De Veerdienst is van vrijdag t/m maandag vanaf 12.30 uur geopend. Nora's theetuin is vanaf 10.00 uur (zaterdag vanaf 9.00 uur, donderdag vanaf 13.00 uur) open, maar op zondag en maandag gesloten.
- Nieuwendijk is uiterst moeizaam met openbaar vervoer te bereiken. Je hebt er vanaf Rotterdam CS de metro, één of twee bussen en een buurtbus voor nodig. Vertrektijden vanaf metrostation Rotterdam Zuidplein zijn 8.59, 10.59 en 12.59 (met lijn 171 naar Oud-Beijerland; bij halte Zinkweg overstappen op de buurtbus die je bijna een uur later afzet bij de pont, waardoor je net op tijd voor de afvaart op het hele uur bent) of 9.36, 11.36 en 13.36 (pak dan lijn 133, overstappen bij halte Numansdorp A29 op lijn 164 naar Zuid-Beijerland en vanaf daar de buurtbus; reistijd vanaf Zuidplein is dan drie kwartier). Laatste buurtbus vanaf de pont terug om 17.55 uur. In het weekend rijdt de buurtbus niet.
- Je kunt ook met de bus naar Piershil of Zuid-Beijerland gaan en dan ca. 5 km lopen naar de pont. Bus 160 rijdt elk uur om -.15 (op zondag vanaf 8.42 elke 2 uur) vanaf Zuidplein naar Piershil en Goudswaard. Naar Zuid-Beijerland kun je van maandag tot en met zaterdag elk uur met bus 133 (vertrek -.36), overstappen bij halte Numansdorp A29 op lijn 164.
- Op Tiengemetten heeft Natuurmonumenten drie wandelroutes uitgezet van 4 (geel), 9 (paars) en 16 (rood) km. Startpunt bij de pont. Door de Tiendgorzen bij Nieuwendijk loopt een niet-bewegwijzerd pad van enkele kilometers.

Tiengemetten alleen met pont bereikbaar

Aanlooproutes naar Tiengemeten

Op Tiengemeten worden jaarlijks zo'n 40.000 bezoekers verwacht. Door de zoneringsmaatregelen kan zo'n aantal op het eiland zonder problemen voor de natuur en de rustzoekende mens worden opgevangen. Aan de wal vragen deze aantallen in topweekenden wel het een en ander voor de verkeersafwikkeling en het parkeren. Het huidige openbaar vervoer is niet bepaald een alternatief. Voor *Te Voet* reden om te kijken naar andere alternatieven.

OV-punten

De buurtbus rijdt vijf keer per dag langs de aanlegsteiger van de pont naar Tiengemeten. Genoeg voor de 20 bezoekers die in de plannen voor Tiengemeten op een doordeweekse dag in de winter worden verwacht, maar niet voor de 1000 die in een weekend met mooi weer in de voorzomer de oversteek zullen maken. Hoe spijtig ook, veel verbetering van het openbaar vervoer zit er de komende jaren niet in.

Gelukkig kennen enkele dorpen in de buurt van Nieuwendijk nog wel redelijk openbaar vervoer. In Zuid-Beijerland, Piershil, Goudswaard en Numansdorp komt in elk geval één maal per uur een bus. Alleen op zondag is het minder goed gesteld. Dan kan je er de bus meestal niet vaker dan eens in de 2 uur verwachten.

Zijn er vanuit die omringende plaatsen aantrekkelijke wandelroutes naar de pont? Of zijn ze te maken? Die vragen stelde *Te Voet* zich. Het zou mooi passen in het 'Poorten- en knooppuntenproject' waar nu in de Hoeksche Waard op wordt gestudeerd. Zuid-Beijerland en Piershil liggen elk op zo'n 5 km van de pont, vanaf Goudswaard is het 7 km en voor Numansdorp moet je rekenen op 2 uur goed doorstappen. Maar voor je inspanningen zou je, lopend over de buitendijk van de Hoeksche Waard, er een schitterend uitzicht op Tiengemeten voor terug krijgen. Was onze gedachte.

Langs de akkerrand

De Hoeksche Waard pakte enkele jaren geleden verrassend uit. Er kon langs akkerranden worden gelopen, een unicum in Nederland (zie kader). In het oostelijk deel van de Waard zijn begin juli 5 wandelroutes in gebruik genomen, voor een deel over de akkeroutes. Voor het westelijk deel bestaan bij RIHW, die ook de 5 routes in oost heeft gecoördineerd, vergelijkbare plannen. RIHW is de projectorganisatie waarin de gemeenten, het waterschap en de provincie gezamenlijk werken aan de Ruimtelijke Inrichting van de Hoeksche Waard. De weg naar het kantoor van de RIHW in Dordrecht was dan ook snel gevonden. Soet

Huijbregts was onze gesprekspartner.

"Al twee jaar geleden is voor het westelijk en noordelijk deel van de Hoeksche Waard een wandelpadenplan gemaakt. Dat is nog gebeurd in opdracht van de provincie. Bureau Lopende Zaken heeft het opgesteld. Dit plan gebruiken wij nu als basis voor de wandelplannen van RIHW in west". Soet Huijbregts verwacht niet dat die zo voortvarend kunnen worden aangepakt als in oost. "Daar lagen al enkele paden van de stichting Rietgors, in het project Argusvlinder zijn er enkele wandelmogelijkheden langs krekken bijgekomen. En met de grondpot in de ruilverkaveling kon het waterschap extra gronden aankopen." Voor 2003 staan enkele korte rondwandelingen in west op het programma. En wil RIHW delen van de Oeverloop openstellen voor de wandelaar.

Die Oeverloop is ook al weer zo'n uniek initiatief in de Hoeksche Waard. *Te Voet*-lid Huub van den Hoogenhoff uit Westmaas zorgt voor de coördinatie. "Al weer voor de twaalfde keer organiseert het Hoekschewaardse Landschap de Oeverloop. Er wordt in drie dagen rond het eiland gelopen, zo dicht mogelijk langs de waterkant en over buitendijken, met instemming van eigenaren en pachters. Over terrein dat normaal niet te belopen is."

Poorten- en knooppuntenproject

Het plan van Lopende Zaken doet voorstellen voor een tiental rondwandelingen in de Hoeksche Waard west en noord.

Mogelijkheden en onmogelijkheden zijn ervoor verkend. De ideeën van *Te Voet* voor aantrekkelijke aanlooproutes naar de pont passen er niet zo in.

Die ideeën spreken Soet Huijbregts wel aan: "Het zou mooi kunnen passen in het Poorten- en knooppuntenproject. Daarmee willen we bezoekers aan de rand van de Waard opvangen, informatie geven en de overstap van auto op fiets laten maken. Het idee van *Te Voet* zou daar goed aan kunnen worden gekoppeld. Ik neem deze ideeën mee in het programma van eisen voor de wandelroutes in west."

De kaart erbij

Over de kaart gebogen lijkt een aanlooproute vanaf Goudswaard direct al heel kansrijk. RIHW is nu druk bezig met een route over de dijk langs het Spui en door de

Leenheerenpolder; die polder krijgt een functie voor waterberging. In 2003 wil RIHW het opengesteld krijgen voor wandelaars. Vlak bij de pont moet het toch mogelijk zijn om bij de jachthaven een ingang naar de Tiendgorzen te maken en er aan te sluiten op de route in dat gebied. Bij de inrichting van dit gebied is nadrukkelijk uitgegaan van natuur die weinig verstoringsgevoelig is. En voor het tussenstuk vult Soet Huijbregts aan: "Met Natuurmonumenten wordt nu gepraat over de Buitendijk langs de Bekade Gorzen. De opzichter staat positief tegenover openstel-

Wandelpad door Tiendgorzen

ling." Onze ideeën hier waren een route over de wat lagere kade tussen de Bekade Gorzen en de Korendijkse Slikken. Soet brengt dit in. "Maar hier zal, net als in de Korendijkse Slikken, gelden dat het alleen buiten het ganzenzeizoen kan, dus alleen van juli tot december."

Daarom ook snel naar andere aanlooproutes gekeken. Vanaf Piershil –voor veel wandelaars iets meer binnen bereik- zou het Piershile Gat, een oude kreek, in aanmerking kunnen komen. Ware het niet dat het waterschap dit water al heeft aangepakt, een natuurlijke vriendelijke oever heeft aangelegd, zonder te denken aan de wandelaar. Alleen als er met de afzonderlijke boeren tot overeenstemming kan worden gekomen over een pad langs de kreek, biedt dit perspectief. Maar de met bomen omzoomde onverharde Nieuwlandse Dijk, waar nu nog een roestig bordje verboden toegang staat, is nog een optie om het aantal kilometers verhard te beperken. En in combinatie met een stukje langs het Piershile Gat -

Zicht op oostpunt vanaf Hitsersche Kade

er komt een (fiets)oversteek naar minicamping Veldhoeve aan het eind van de Sluisjesweg- en de West Binnenhaven die bij de pont uitkomt, wie weet..... De eigenaar van de peppelplantage langs het water van de West Binnenhaven schijnt er welwillend tegenover te staan.

Westerse Laagjes

Vanaf Zuid-Beijerland lonkt een wel heel mooie route: over de buitendijk van de Westerse Laagjes. Dat zal niet lukken, schat Soet Huijbregts in. "Het is NB-wet gebied. Voor de provincie is dit onbespreekbaar." Jammer, want het is niet alleen een heel mooie, maar ook de meest rechtstreekse nadering van Tiengemeten. Het sublieme uitzicht brengt je helemaal in de mood. Veel wandelaars, zo werpen wij tegen, zullen deze kilometers met veel plezier lopen. Ook de reactie dat er al in Tiendgorzen kan worden gelopen, doet ons niet zoveel. Het is leuk, maar ook weer het zoveelste rondje. Met openstelling van de Westerse Laagjes wordt een langere verbinding gecreëerd, in dit geval met een wel zeer duidelijk doel. Ons uitgangspunt is dat in grote natuurprojecten zoals Delta Natuur integraler moet worden gekeken. Het recreatief medegebruik zou er nadrukkelijker, en vanaf het beginstadium, een onderdeel van moeten vormen, ook financieel. Natuurwaarden kunnen dan, voorzover ze door noodzakelijke recreatieve verbindingen al worden geschaad, elders in dergelijke grote projecten worden gecompenseerd. Het alternatief, kilometers lopen over de asfaltweg aan de noordzijde van de landdijk van de Westerse Laagjes is eigenlijk niet acceptabel. Een wandelpad onderlangs aan de landzijde van die dijk, waar nu plannen voor zijn, kan in de verste verte niet in de schaduw staan van

een route over de kade langs het water. Ook één insteekje vanaf de landdijk naar de zeedijk, zoals nu voorzien, helpt de gewenste verbinding niets verder.

Aan het slot van het gesprek kwam nog een kans om aantrekkelijk op Tiengemeten te komen, naar boven. "Er bestaan plannen voor een tweede pontje naar Tiengemeten", zegt Soet Huijbregts. "Vanaf de Hitsersche Kade, slechts één kilometer ten zuiden van het dorpje Zuid-Beijerland, naar de oostpunt van Tiengemeten en verder naar Den Bommel op Goeree-Overflakkee. Binnen enkele jaren zou het in de vaart moeten zijn". Dat zou haast dé ideale oplossing zijn.

Jannie Trouwborst en Harry Benschop

Met dank aan Bureau Lopende Zaken en RIHW voor de verkregen informatie. Met RIHW is de afspraak gemaakt dat *Te Voet* gaat meedraaien in de projectgroep die de wandelroutes in 'West' gaat uitwerken.

Hoeksche Waard Oost praktisch

- In het oosten van de Hoeksche Waard heeft RIHW vijf wandelroutes uitgezet. De lengte varieert van 6 tot 18 km. Je kunt de routes ook met elkaar combineren tot drie verschillende noord-zuid lopende routes van Puttershoek tot Strijensas.
- De routes zijn gemarkeerd met geel-rood-geel, de markering van de Zuidhollandse streekpaden. Een gedetailleerde beschrijving is niet nodig om je weg te vinden. Alle routes staan met een eenvoudig kaartje in de folder 'Wandelroutes Hoeksche Waard Oost'. Deze folder is verkrijgbaar bij de VVV's in Oud-Beijerland en Dordrecht, het bezoekerscentrum van het Hoeksche Waards Landschap in Oud-Beijerland of aan te vragen bij RIHW (tel. 078-6480630).
- Met de bus vanuit Dordrecht of Rotterdam goed bereikbare startpunten zijn Puttershoek (gemaal 't Hoofd van Benthuisen), 's-Gravendeel ('t Weegje), Mookhoek en Strijen (de Kaai).

Plan voor Moerputtenbrug

Staatsbosbeheer wil de restauratie van de monumentale spoorbrug over het natuureservaat De Moerputten in de Bossche Gement serieus ter hand nemen. De provincie, die een fietspad op de in verval geraakte brug in het voormalige Langstraatlijntje enkele jaren geleden tegenhield, is enthousiast en wil meehelpen de ontbrekende miljoenen binnen te halen. Wegens de slechte staat van onderhoud is de brug nu

afgesloten. Kort geleden heeft SBB de oude spoordijk vanaf Deutenen (bij Den Bosch) tot aan de brug opengesteld. De toegang is uitdrukkelijk voorbehouden aan wandelaars. Westelijk van de Moerputtenbrug vormt de oude spoordijk al jaren een aantrekkelijk, maar bij de brug doodlopend wandelpad. *Te Voet* hoopt dat de restauratieplannen door kunnen gaan, maar dat voorkomen wordt dat er vervolgens een fietspad over spoordijk en brug wordt aangelegd. Er zijn al te veel voorbeelden van oude spoordijken waar het wandelen door de aanleg van een breed geasfalteerd fietspad beslist onaangener is geworden. Je hoeft er alleen maar enkele kilometers westwaarts voor te gaan, voorbij Waalwijk. Daar is het op hetzelfde Halvezolenlijntje, zoals de spoorlijn in de volksmond wordt genoemd, wellicht goed fietsen, maar voor wandelaars is het genot ver te zoeken.

Bron: *Brabants Dagblad* 4 juni 2002

Kantpaechies in de Hoekse Waard

Glibberig

Of het nu komt door de notities van dominee Van Koetsveld die in de jaren 30 van de 19e eeuw vijf jaar in Westmaas mocht staan, feit is dat de Hoeksche Waard de primeur heeft van wandelpaden langs de rand van akkers. *Maar daar ziet ge een boer van een zoogenaamd voetpaadje of kantpaechie gebruik maken. Gij wilt het ook beproeven – maar ach! Zulk een voetpad is hier ten lande een hooge, glibberige, afgeronde laag klei, of een volgreeks van verbrijzeld en omgewoelde steenen – Dubbel gelukkig, als gij er na eenige vergeefsche pogingen van afstapt, zonder de enkels in de steenkuilen bezeerd of in de sloot uw afgetoofd lichaam wat bekoeld te hebben!* De huidige akkerpaden zijn beslist beter toegankelijk. Al laat volgens zeggen het (maai)onderhoud wat te wensen over. Dat je er door in de sloot raakt, hebben we niet horen vertellen.

De Rietgors

De akkerpaden zijn een initiatief van de stichting Rietgors. Deze wil het agrarisch natuurbeheer (o.a. bloemstroken langs akkerranden) en de plattelandsrecreatie bevorderen. Boeren, natuurbeschermers, jagers en gemeenten hebben hiervoor de handen ineengeslagen. De Rietgors heeft enkele avontuurlijke wandelroutes uitgezet, die voor een deel over akkerranden lopen; ongeveer 5 km van het 45 km lange netwerk. Voor de rest wordt over verharde en onverharde dijken en weggetjes gelopen.

"Wij hebben agrariërs bereid gevonden een wandelroute over hun land te leggen", vertelt coördinator Johan Dam van de Rietgors. "Zij krijgen daarvoor een vergoeding. Die bedroeg één gulden per meter per jaar. Alles gebeurde op vrijwillige basis, zonder contracten en dergelijke. Afspraken werden steeds gemaakt voor één jaar. Een strook van zo'n meter werd vrijgemaakt en ingezaaid met gras. Daarover kan worden gelopen." De Rabobank en een plaatselijke timmerfabriek (eenvoudige bruggetjes) zorgden voor de financiering.

Er werd niet zoveel overheen gelopen, zegt Jan Prinsen van het

Akkerroutes overgegaan van Rietgors naar RIHW

Hoekschewaardse Landschap. De Hoeksche Waard staat nu eenmaal niet bekend als een gebied waar je van ver naar toe gaat om te wandelen. Met zijn oude boemdijken, kronkelkreken, buitendijken en aanwasen kan je er evenwel goed lopen. De nieuwe wandelroutes benadrukken dat nog. Dat onder de aandacht brengen, is onze volgende activiteit.

Wandelroutes RIHW

De akkerpaden van de Rietgors zijn opgenomen in vijf spiksplinternieuwe routes van het project Ruimtelijke Inrichting Hoeksche Waard. De gemeenten zijn nu verantwoordelijk voor het onderhoud. De boeren voeren dat zelf uit. Daar staat een vergoeding tegenover. Vanwege de grote betrokkenheid van de Rietgors wordt nu met de stichting gepraat over het uitvoeren van de controles. Johan Dam: "Wij lopen door de achterdeur naar binnen. Dat praat wat makkelijker".

Met de betrokken agrariërs is nu een overeenkomst voor vijf jaar afgesloten. Ook zijn de vergoedingen aanzienlijk opgetrokken en is er een aparte vergoeding voor het onderhoud. Voor de inrichting krijgen de agrariërs nu per strekkende meter eenmalig vijf gulden, plus jaarlijks één gulden voor het onderhoud.

Johan Dam heeft er begrip voor dat nu afspraken zijn gemaakt voor vijf jaar. "Dat geeft de gemeenten meer zekerheid voor investeringen die zij hebben gepleegd in bruggetjes en andere voorzieningen in de routes." Hij betreurt het wel dat de oude bruggetjes weg moesten. "Voor de gemeenten staat de veiligheid voorop.

Dat begrijp ik ook wel. Alle bruggen hebben nu leuning. Wij vonden dat de routes best iets avontuurlijks mochten hebben. Een eenvoudige loopplank over een sloot was voor ons dan ook voldoende."

Avontuurlijk of niet?

Daarmee schetst Johan Dam gelijk het dilemma waar *Te Voet* ook wel eens voor staat. RIHW worstelt er ook mee. Hoe goed moeten infrastructuurlezingen zijn? Mag het eenvoudig, of moet elk risico worden uitgesloten? Waarmee de prijs omhoog wordt gedreven en daarmee de haalbaarheid van routes navenant omlaag. Een minder conventionele oplossing als een touwbrug kan juist ook iets avontuurlijks aan een route geven. Reacties van lezers van *Lopend Vuur* op dit dilemma zijn uiterst welkom bij het secretariaat van *Te Voet*.

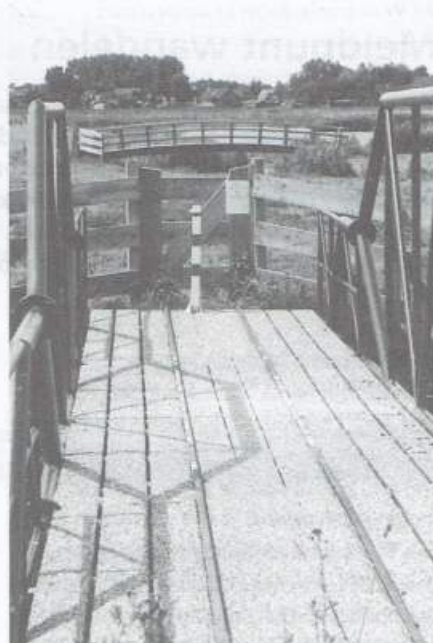

Omleiding door HSL-werken

Oud 'Rietgors'-bruggetje

Nieuwe bruggen

Uitgeprobeerd

Te Voet is van Puttershoek naar Schenkeldijk over de nieuwe akkeroutes gelopen. En viel met de neus in de (knelpunten)boter. Direct buiten Puttershoek maakte een bordje duidelijk dat de route naar 's-Gravendeel was omgeleid vanwege de HSL-werkzaamheden. Enkele meters verder werden we aangesproken dat, waar wij liepen, geen wandelroute was. "Veel mensen voor u hebben zich ook al vergist". Er zou nog een nieuw pad worden aangelegd, even verderop het land in. Nog wat verder was de route vanwege asbestverontreiniging afgesloten.

Daarna was er niets meer op aan te merken. Een mooie route door open landschap, met genoeg afwisseling. Langs pas verbrede watergangen en kreken, over akkerranden, nu eens een breed pad, dan weer over een smal richeltje of door rietkragen. Soms even oppassen waar je je voeten neerzet op het pas omgeploegde land. Een klein stukje loopt

over een verharde polderweg. Maar ook dat kenmerkt het Hoekschevaards landschap. 'Zonder problemen' zijn we over een 'oud' bruggetje van De Rietgors gegaan. Op een van de nieuwe bruggetjes was rails in het brugdek gelegd als herinnering aan de lorries die in de tuinbouw werden gebruikt.

Een aantrekkelijke route voor wie van open landschappen houdt, goed gemarkeerd. We hopen dat de problemen onder de categorie kinderziekten te scharen zijn, die snel zijn overwonnen.

Wandeltochten

***georganiseerd door
de deelnemers zelf.***

***In vrijblijvende sfeer met anderen
(stevige) tochten ondernemen!***

De Wandelpool wil mensen, die graag in gezelschap van anderen wandeltochten ondernemen, in de gelegenheid stellen samen op pad te gaan. Zij wil dit doel bereiken door zes keer per jaar een boekje uit te brengen. Per uitgave worden er momenteel ruim honderd wandeltochten aangeboden. Deelnemers aan de Wandelpool kunnen kosteloos aan deze tochten deelnemen.

Een abonnement op jaarbasis kost € 18,-. U ontvangt een recent proefexemplaar van de Wandelpool door € 3,25 over te maken op postbankrek.nr. 3152509 t.n.v.:

Stichting de Wandelpool
Drielandenhoek 51
2034 LT HAARLEM

Tel 023 5405530 / fax 0842 141280
info@wandelpool.non-profit.nl
www.wandelpool.non-profit.nl

Meldpunt wandelen

Wat doe je als het pad waar je al jaren overheen loopt ineens is afgesloten? Of als je in de krant leest dat jouw fraaie voetpadje zal worden omgetoverd tot een in de ogen van velen nog mooier verhard fietspad? Mopper je eens wat, trek je je schouders eens op, negeer je gewoon het verbodsbordje of ben je zo kwaad dat je het draad kapot maakt, of.... Neen, allemaal niet doen. Bel even Amersfoort 033-4653660.

In Amersfoort is bij de stichting Wandelplatform-LAW het *Meldpunt* gehuisvest. Het is hét centrale landelijke punt waar problemen uit heel Nederland gemeld kunnen worden. En van waaruit vervolgens actie wordt ondernomen.

Het Wandelplatform is een samenwerkingsverband van veertien organisaties op het gebied van wandelen. Ook de vereniging *Te Voet* maakt er deel van uit. De stichting is bij de meeste wandelaars waarschijnlijk meer bekend als uitgever van de gidsjes waarin de LAW-paden met hun wit-rode markering zijn beschreven. Maar ook het opkomen voor de belangen van wandelaars, waaronder het oplossen van knelpunten, rekent de stichting tot haar taak. Zij gaat die taak nog verder uitbouwen.

De kracht van één meldpunt

Het *Meldpunt* in Amersfoort is al enkele jaren actief. Het is een initiatief geweest van *Te Voet*, Nemo en NIVON. Deze organisaties hebben er destijds voor geijverd dat een dergelijk centraal punt om knelpunten in voetpaden te kunnen melden bij het Wandelplatform werd gehuisvest.

Het *Meldpunt* is een aanspreekpunt voor klachten, berichten en vragen over afsluiting van voetpaden en andere problemen met toegankelijkheid voor wandelaars. Als een melding is binnengekomen wordt vanuit het Meldpunt nadere informatie ingewonnen en bekeken wat er precies aan de hand is. In veel gevallen wordt daarvoor contact opge-

nomen met regionale organisaties of vertegenwoordigers ervan, zoals de regiocoördinatoren van *Te Voet* en de regionale Wandelplatforms. Zij beschikken veelal over de juiste lokale informatie en kunnen snel de juiste contacten leggen. De kracht van het centrale *Meldpunt* zit hem in het geven van ondersteuning, bijvoorbeeld op juridisch vlak, het aanpakken van problemen op landelijk niveau en –doordat alle meldingen als het goed is in Amersfoort binnenkomen – het signaleren van klachtenpatronen, waarop vervolgens centraal actie kan worden ondernomen. Een mooi voorbeeld van dat laatste is de problematiek van de bedreigde spoorwegovergangen.

Wat voor meldingen?

De verscheidenheid aan meldingen is groot. Toch waren vorig jaar enkele lijnen te ontdekken in de meldingen die in Amersfoort binnenkwamen. 2001 Was het jaar van de MKZ-crisis; veel eigenaren hebben de gelegenheid gegrepen om paden langer dan nodig of zelfs definitief af te sluiten. Ook waren er meldingen over bedreigde spoorwegovergangen. Veel meldingen kwamen nog binnen over de hinder die ATB-ers kunnen opleveren voor wandelaars. Ook lastige honden worden 'aangegeven'. En afsluitingen met hekken komen regelmatig voor. Vorig jaar ging het in totaal om 56 verschillende meldingen. Noord-Holland nam hiervan bijna eenderde voor zijn rekening. Dat kan te maken hebben met de grote bevolkings- en recreatiedruk, maar mogelijk kan het ook worden verklaard door de aanwezigheid van een actief wandeloverleg in deze provincie. In Overijssel kwamen de meeste meldingen bijvoorbeeld uit Twente, een wandelgebied waar veel actieve wandelaars wonen. Als uit een regio weinig meldingen binnen zijn gekomen wil dat overigens niet zeggen dat er niets aan de hand is. Het kan evengoed betekenen dat een regionaal wandeloverleg zijn eigen problemen heeft afgehandeld. Dat was in 2001 bijvoorbeeld het geval in Zuid-Holland.

Veel ogen en oren nodig

Schroom niet knelpunten te melden. Liever één knelpunt tienmaal gemeld, dan dat het onbekend blijft. Dan kan er zeker niets mee worden gedaan. Het hoeft niet alleen te gaan om fysieke knelpunten waar je tegenaan loopt: een pad afgesloten of omgeploegd, een bruggetje weggehaald, een hek geplaatst. Ook plannen en berichten, die het einde van een wandelpad of route kunnen inhouden zijn meer dan welkom: voetpaden die worden ingericht als fietspad, snelwegen die een aantrekkelijke route onderbreken. Geef die plannen vooral in een zo vroeg mogelijk stadium door; dan is er de meeste kans dat er rekening kan worden gehouden met de belangen van wandelaars.

De leden van *Te Voet* zijn de ogen en oren van de vereniging. Zij zien en horen meer dan de regiocoördinatoren ooit kunnen. Vandaar het dringend verzoek aan iedereen: **meld altijd de knelpunten** die je tegenkomt. Het kost je een paar minuten.

Hoe melden?

Het meest makkelijk is op de internetsite www.wandelnet.nl de link naar het Meldpunt aan te klikken. Daar is een meldformulier te vinden. Je kunt je melding ook schriftelijk doorgeven aan het Meldpunt Wandelen, p/a Wandelplatform/LAW, Postbus 846, 3800 AV Amersfoort. Ook bellen is mogelijk, tel. 033-4653660.

Papenlaantje Kimswert

Er gloort hoop voor het Papenlaantje bij Kimswert in Fryslân. De gemeente Wûnseradiel onderkent het probleem en voelt voor een opknopbeurt. Zij wil dat meenemen in een subsidietraject voor aanvullende voorzieningen voor de opgeknaptte vaarweg van Bolsward naar Harlingen. Net na de zomervakantie neemt de gemeente nog contact op met de eigenaren om te bekijken hoe het verval van het pad tot stilstand kan worden gebracht. *Te Voet* heeft

hiervoor enkele suggesties aan de gemeente gedaan.

Het ongeveer één kilometer lange Papenlaantje is een eeuwenoud kerkepad, midden in het land gelegen. Bij de laatste ruilverkaveling is het in particuliere handen gekomen. Zware machines rijden het pad kapot. Over een deel is ook al een van de twee bermsloten bij het land geploegd. Het pad was een onderdeel van de graspaden die vanuit klooster Vinea, ten zuidwesten van Kimswert gelegen, wegliepen. Die graspaden waren enigszins bol aangelegd en liepen tussen twee sloten.

VAN HET BESTUUR

Werkgroepen

Te Voet-activiteiten beter voor het voetlicht

Jaarlijks wordt in het vroege voorjaar een overleg met de regiocoördinatoren gehouden. Dit jaar stond centraal hoe het werk in de regio beter voor het voetlicht kan worden gebracht. Er gebeurt veel, maar de leden horen of zien hier niet zo veel van. Niet alleen de ledenbinding komt daardoor in het gedrang, maar ook de onderlinge uitwisseling van informatie tussen de regio's. Die functioneren nu heel verschillend. Voor een deel hangt dat samen met de verschillen in deskundigheid en interesse. Op zich niet erg, de ene regio is ook de andere niet, maar het is jammer als steeds opnieuw het wiel moet worden uitgevonden, werk dubbel gebeurt enz.

Met veel hart voor de zaak is er in het coördinatorenoverleg over gediscussieerd. Aan het einde van de dag is voorgesteld enkele landelijke werkgroepen te formeren met daarin enkele specialisten. Voor bepaalde deskundigheid kan dan vanuit de regio een beroep worden gedaan op die werkgroepen. Dat zou ook het werk van het bestuur aanzienlijk kunnen verlichten.

Plannen voor vier landelijke werkgroepen

Op basis van de gevoerde discussie wil het bestuur van *Te Voet* vier landelijke werkgroepen formeren. Op de ALV van juni is dit voorstel geaccordeerd. Het gaat om:

- werkgroep belangenbehartiging. Deze werkgroep is het aanspreekpunt voor de regio's als het gaat om belangenbehartiging. De werkgroepleden ondersteunen de regio's in hun activiteiten.
- werkgroep Lopend Vuur. Het ledenblad moet vaker gaan verschijnen, meer informatie bevatten en aantrekkelijker worden met het oog op ledenwerving en -binding.
- werkgroep website. *Te Voet* kent een websi-

te. Deze functioneert nu zonder redactieraad. Ook de mogelijkheden van de regio's om de website te gebruiken moeten worden verkend.

- werkgroep PR. Zorgt in brede zin voor het op de kaart zetten van *Te Voet* en zijn activiteiten, bv. door een wervingsfolder, bemensing van wandelmarkten, gerichte communicatie over de activiteiten van *Te Voet* en organisatie van wandelingen.

Werkzaamheden nog niet dichtgetimmerd

De werkgroepen gaan dit najaar van start. Wat zij gaan doen, is zeker nog niet dichtgetimmerd. Daarom is hun eerste taak precies aan te geven waar zij zich wel of niet mee bezighouden. Voor een goede onderlinge afstemming zit in elke werkgroep een bestuurslid. Deze onderhoudt ook het lijntje met het bestuur, zeker waar het gaat om financiële zaken. Het lijkt zeker niet nodig dat de werkgroepen elke maand bijeen komen. Na een eerste kennismaking kan naar verwachting veel via de mail worden afgehandeld.

Leden die een bijdrage willen leveren aan een van de werkgroepen, kunnen het best hierover contact opnemen met de secretaris van *Te Voet*, Eeffien Huizing, tel. 0182-501483.

Leden die op een andere manier actief willen zijn binnen *Te Voet* (daar zijn er nooit genoeg van), kunnen het best contact opnemen met de regiocoördinator.

Belangenbehartiging bij WP/LAW

De Stichting Wandelplatform/LAW gaat meer aandacht besteden aan belangenbehartiging. Dat heeft een afvaardiging van het bestuur in een gesprek met *Te Voet* en Op Lemen Voeten toegezegd. Er wordt onder meer een medewerker

aangetrokken, die zich in het bijzonder gaat bezig houden met dit onderwerp.

Bij de omvorming in 1998 van de Stichting Lange Afstand Wandelpaden in de huidige Stichting Wandelplatform/LAW is belangenbehartiging toegevoegd als tweede pijler van de nieuwe organisatie, naast het ontwikkelen en onderhouden van lange-afstand-routes. Tot nu toe bleef het opkomen voor de belangen van wandelaars evenwel onderbelicht.

Op landelijk niveau zullen de werkzaamheden van de aan te trekken medewerker aanvullend zijn op wat andere organisaties zoals *Te Voet* al doen. Regionaal krijgt hij of zij een ondersteunende rol. Het ligt voor de hand dat er goede afspraken worden gemaakt over de afstemming tussen de landelijke koepel en de aangesloten wandelorganisaties.

Een eerste concrete afspraak is de organisatie van de Voetpadendagen in 2003. *Te Voet* ziet een dergelijke activiteit als het middel bij uitstek om het opkomen voor goede, onverharde wandelmogelijkheden onder de aandacht te brengen bij een breed publiek en bij beleidsmakers en bestuurders op de agenda te zetten. Met het Wandelplatform/LAW gaan we er samen de schouders onder zetten.

Geen fusie met Nemo

Op de Algemene Ledenvergadering, op 15 juni in Bergen op Zoom gehouden, is het voorstel van het bestuur van *Te Voet* onderschreven af te zien van een fusie met Nemo. Ruim anderhalf jaar van moeizaam onderhandelen is aan deze beslissing vooraf gegaan. Jammer, maar de fusiebesprekingen hebben niet gebracht wat er van verwacht werd. Bestuur en op de ALV aanwezige leden zijn ervan overtuigd dat de doelstellingen waar *Te Voet* voor staat, vooralsnog beter in een zelfstandige vereniging zijn gewaarborgd.

Wie nog eens wil weten hoe het allemaal zat, kan dit nalezen in de vorige Lopend Vuur.

Maas-Swalm-Nette

In het Grenspark Maas-Swalm-Nette is in juli een tiental eigentijdse informatiepanelen geplaatst met informatie over het Maas-Swalm-Nette pad. Dat is een NIVON-streekpad. Tegelijkertijd met de onthulling van de eerste paal is een duitstalige versie van de wandelgids gepresenteerd. Alleen van het Euregiopad –een gedeeltelijke voorloper van het Naoberpad- is eerder een Duitse vertaling van een Nederlandse wandelgids verschenen. Het Maas-Swalm-Nettepad loopt voor een groot gedeelte door Duitsland. Het verkennen van de route is gedaan door een NIVON-werkgroep. De leden, allemaal afkomstig uit Midden-Limburg, vonden het bijna gênant om te ervaren dat zij zo weinig over het landschap aan de andere kant van de grens wisten. Maar dat is door hun werk inmiddels aardig bijgespijkerd. De Naturfreunde Rheinland zorgen voor de (Nederlandse, geel-rode) markering van het pad in Duitsland. De enige dissonant die over het pad kan worden opgetekend, is de moeilijke bereikbaarheid per openbaar vervoer, zeker wanneer je dagtochten wilt maken in het Duitse deel. Verder is het een prachtige route, waarbij de

Infozuil MSN-pad

makers zelf vooral het traject langs het riviertje de Swalm roemen met zijn watermolens.

GR12

Op 7 september wordt de ontbrekende schakel van Bergen op Zoom naar Brussel in de verbinding Amsterdam-Parijs (de GR12) officieel ingehuldigd. Al jaren was er sprake van deze route in Vlaanderen. *Het gevaar als men absoluut een GR-pad tussen twee plaatsen met een mooie naam (Amsterdam en Parijs, red.) wil maken, is dat het wandelgenoegen zeer beperkt is. De Vlaamse GR12 vermijdt dit gevaar volledig. Dit is gewoon een mooi pad, waar heel veel mensen plezier zullen aan beleven*, zo staat te lezen in het tijdschrift "Wandelen Recreatief" van de Vlaamse Grote Routepaden. Even verderop in het artikel komt de aap uit de mouw: *Het eerste Belgische gebouw dat we ontmoeten is een café, het kan dus al niet meer stuk*. Nu is De Leeuw van Vlaanderen, heel mooi op de grens van polder en bossen én op de landsgrens gelegen, een aanbevelingswaardig etablissement, maar de route heeft gelukkig meer in petto. Het is de makers gelukt om door het dichtbevolkte Vlaanderen een route over kleine paadjes door velden en bossen te creëren, in elk geval tot Mechelen zonder al te veel asfalt. Bergen op Zoom is met dit nieuwe pad nog meer dan vroeger een knooppunt geworden van lange-afstandwandelroutes. Alleen jammer dat dit knooppunt vanuit het centrum/station alleen bereikbaar is door 2 km saaie woonwijken. Het maakt de GR12, maar ook de andere paden die op het knooppunt bij de jeugdherberg samenkomen, wat minder geschikt voor een dagtocht op Nederlands gebied. Terwijl een alternatieve aanlooproute vanaf het centrum via het nieuwe stadspark Kijk in de Pot, de oevers van de Binnenschelde en de Kraaijbergen, een van de hoogtepunten van de Brabantse Wal, naar de Wouwse Plantage, waar op de huidige route kan worden aangehaakt, veel meer te bieden heeft (zie ook activiteitenkalender). Ook de route vanaf de

Kraaijbergen naar Putte die *Te Voet* voor de Voetpadendagen 1999 over de Brabantse Wal had uitgezet, had zeker niet misstaan in deze nieuwe GR.

Voor wie zich afvraagt hoe de GR12 verder naar Amsterdam loopt, dat is het al langer bestaande Floris V-pad van het Wandelplatform/LAW.

De topogids 'GR12 Wandelen van Bergen op Zoom naar Kasteelbrakel' is voor 12 euro te koop.

Trage Wegen

Veldwegelingen, jaagpaden, holle wegen, bospaden en eenmans- en kerkwegels. Je kan ze samenvatten onder de naam 'trage wegen'. Dat is precies wat de in maart van dit jaar in Vlaanderen opgerichte vereniging Trage Wegen heeft gedaan. Het is weer zo'n vondst die de superioriteit van de Vlamingen als het op taalgevoel aankomt, onderstreept. De nieuwe vereniging wil de verdere verdwijning van trage wegen tegengaan. Ze beijvert zich voor het multifunctioneel behoud van de trage wegen in Vlaanderen: voor recreatieve doeleinden als wandelen en fietsen, voor natuurontwikkeling en als veilige verbindingsweg. Dat gaat ze doen door trage wegen te inventariseren, sensibiliserende acties op poten te zetten, beleidsvoorstellen uit te werken, enz.. De acties moeten de teloorgang van trage wegen onder de aandacht van een groot publiek brengen en hen wijzen op de talloze mogelijkheden en voordelen die trage wegen bieden. Ook wordt gewerkt aan een nieuw juridisch statuut voor buurtwegen. Om te komen tot een betere bescherming en beheer van de trage wegen heeft een vijftiental Vlaamse organisaties begin dit jaar beslist tot oprichting van de vzw Trage Wegen, een vereniging zonder winstoogmerk. Onder hen Grote Routepaden, Bond Beter Leefmilieu, Vakantiegenoegens, Plattelandsontwikkeling en Natuurpunt. De laatste is een samensmelting van de Wielewaal en Natuurreservaten.

Houten vlonder voor natuurtocht

"Een plankje over de sloot zou mooi zijn", dacht Van Laake, auteur van de serie Natuurtochten in Nederland bij de voorbereiding van een nieuwe tocht in Zeeland. Hij belde de gemeente Kapelle. Die zorgde, opgetogen over het enthousiasme van de auteur voor de schoonheid van het gebied, voor een degelijk vlondertje over de sloot. Waardoor Van Laakes tocht door de Kapelse- en Wemeldingse Moer mogelijk werd.

Gemeenten blijken dus, met een goed verhaal, wel degelijk wat voor wandelaars te willen doen. Het aardige van dit vlondertje is dat het het Oosterscheldepad, waar *Te Voet* nauw bij betrokken is, weer een stapje dichterbij brengt. Want dezelfde sloot was ook voor de routemakers een te groot obstakel. Zonder dat Van Laake het wist.

Bron: Provinciale Zeeuwse Courant 20 juni 2002

De Wat & Hoe-serie

In juni zijn de eerste drie Wat & Hoe wandelgidsen bij Kosmos verschenen, in een co-productie met het Wandelplatform-LAW: Brabant; Utrecht; Veluwe & Het Rijk van Nijmegen. Het zijn veelkleurige en fleurige, handzame en praktische spiraalbandjes geworden. Een verrijking voor Nederland Wandelland! Iedere gids telt 23 kortere en langere, kwart- tot halfdaagse wandelingen: van 4 tot 16km. Meer dan de helft bestaat uit rondwandelingen; de overige zijn zogenaamde 'lijnwandelingen', van beginpunt A naar eindpunt B. Alle zijn gemarkeerd en samengesteld uit stukken LAW, Streekpad, 'paaltjeswandeling' of andere plaatselijke route - de kleuren en symbolen kunnen op een route dus wisselen. Alle liggen op maximaal een half uurtje reisafstand van een stad in de buurt. Naast de aanrij- en parkeermogelijkheden worden ook de OV-mogelijkheden aangestipt in de kolom 'praktische informatie'. Na de intro volgen een beknopte routebeschrijving en landschappelijke achtergronden en toeristische bezienswaardigheden, opgedeeld in overzichtelijke tekstblokjes - hun resp. nummers en letters worden op de kaartjes herhaald. In de kolom 'Over de wandeling' komt de mate van verharding ter sprake (zij het niet in heldere percentages), de begaanbaarheid (ook voor buggy's!), markeringen, honden (aangelijnd of verboden), horeca, inkortingsmogelijkheden en 'leuke dingen voor kinderen'. Het geheel is rijk geïllustreerd door de bekende wandelfotograaf Wim van der Ende. Jammer dat geheel is afgezien van historische kaartfragmenten en plaatjes. Te tijdrovend, te duur? Het kaartenwerk is geheel nieuw opgezet: het combineert topografische precisie en wandelinformatie - het laat weg wat weggelaten kan worden voor de wandelaar. Cartograaf Marijn Bosma maakt tevens slim gebruik van het spiraallose midden van de tegenover elkaar liggende bladzijden, zodat de kaarten bijna naadloos in elkaar overlopen. Klasse! Daar was kaartenmaker Aquaterra van de Ardense wandelnetwerkgidsen van uitgeverij Lannoo (die dit soort gerugde spiraalbandjes hier als eerste introduceerde) nog niet opgekomen.

Redactrice Vera Wolf van Kosmos: "Ja, onze uitgeverij vond de tijd rijp om de groeiende markt van dagwandelaars te bedienen. Onafhankelijk van ons was het Wandelplatform ook tot die conclusie gekomen en op zoek te zijn naar een algemene publieksuitgeverij daarvoor. Bij toeval hebben

we elkaar gevonden." Het Wandelplatform is op zijn beurt geïnspireerd door zijn grote Franse voorbeeld, de FFRP die sinds de jaren 80 steeds meer dagwandelingen in zijn Grande Randonnée (GR)-gidsen stopte (tot groot ongenoegen van de 'echte' randonneurs overigens) en deze Promenades en Petites Randonnées (PR's) later apart ging uitgeven. Momenteel heeft deze streek- of stadsgebonden PR-serie ('... à pied'), fraai vorm gegeven in veelkleur en gesubsidieerd door regionale of plaatselijke partners (departementen, regio's, natuurparken, gemeenten) de 'oude' en nogal verwaarloosde GR-serie overvleugeld. Hopelijk zal dit lot 'onze' LAW-gidsen serie op den duur bespaard blijven!

- Drie *Wat & Hoe Wandelgidsen: Brabant; Utrecht; Veluwe & Het Rijk van Nijmegen* (uitg. Kosmos-Z&K i.s.m. Wandelplatform-LAW) 7/2002, à 144 p, kl. ill. & krt, spiraalband, € 12,50.

Herziene Stap voor Stap-gidsen

Uitgeverij Stap voor Stap, voortgekomen uit de gelijknamige reisboekhandel in Nijmegen, is bezig om zijn hele serie dagwandelgidsen Nederland te voorzien van topografische kaartjes waarop de route met een kleur is ingetekend. Een hele verbetering, vergeleken met de schetskaartjes van vroeger. De schaal 1:50.000 van de Topografische Dienst wordt al naar gelang de omtrek van de route uitvergroet tot 1:35.000, 1:30.000 of 1:25.000. Het ware misschien beter geweest als dit andersom was gebeurd - verkleining van de basischaal 1:25.000 naar 1:30.000 enz. Want die basischaal is afgeleid van de 1:10.000 kaart en geeft meer landschappelijke details en paden. Maar daar zal wel een reden voor geweest zijn - een financiële bijvoorbeeld, want de Topografische Dienst baat zijn cartografie tot op het bot uit... Verder is er het probleem van de soms donkere grijs tinten die de kleuren moeten vervangen en de leesbaarheid van de kaart verkleinen - met name in Zuid-Limburg met zijn vele hoogtelijnen en schakeringen geeft dat een morsig kaartbeeld. Daar is maar een ding tegen te doen: kleuren toevoegen. Iets voor een volgend vernieuwingsproject? De aardige tekeningetjes van karakteristieke vogels, dieren en gebouwen zijn uit het kaartvierkant gehaald en komen zo beter tot hun recht. Ook het gebruik van een steunkleur heeft deze gidsen een stuk aantrekkelijker en leesbaarder gemaakt. Twee herziene edities

laten dat zien: die voor Twente en die voor Zuid-Limburg & de Vlaamse Voerstreek.

- M. Pelgrim, *Wandelgids Twente*. 16 wandelingen, 2 tweedaagse tochten. Nederland-serie, deel 4 (uitg. Stap voor Stap) herdruk 2002, 72 p, zw.w. ill, top.krt met routekleur, € 8,95
- M. Pelgrim, *Wandelgids Zuid-Limburg & Voerstreek*, 28 wandelingen en 1 twee- of driedaagse trektocht. Nederland-serie deel 11 (idem)

Dorpswandeling Sassenheim

Sassenheim, gelegen in de Zuidhollandse Bollenstreek, kent al enige tijd een rondwandeling in en om zijn bebouwde kom. Beschreven in een kleurige folder-met-kaart met speciale aandacht voor architectuur en landschap. Sassenheim heeft meer te bieden dan menig een denkt. De route voert langs romaanse bouwkunst en sierlijke Jugendstilla's, een kasteelruïne (Slot Teylingen aan de middeleeuwse Heerenweg, op de overgang van strandwal en strandvlakte, verbanningsoord van Jacoba van Beieren!), intieme tuindorpswijken en robuuste bollenschuren, parken en 'bollenvilla's'. Ook de ligging van het dorp in het landschap komt in beeld - tussen de bollenvelden in het westen en de plassen en weilanden van het Groene Hart in het oosten.

Het project is geïnspireerd op het in 2001 aan de provincie Zuid-Holland gepresenteerde 'Bonte Loperplan': een netwerk van wandel-, fiets- en kanoroutes voor de Duin- en Bollenstreek. Voorin het rapport zijn bij wijze van samenvatting overzichts- en detailkaarten opgenomen, waarop men in een oogopslag kan zien hoe het voorgestelde wandelnetwerk zich vertakt en hoeveel knelpunten er nog in het 'vijfjarenplan' voor de clusters Kagerplassen, Keukenhof-Lisse en kustbinnenduinrand Noordwijk-Noordwijkerhout opgelost moeten worden.

- Sassenheim, wandelroute architectuur en landschap, 4 km (Bureau Lopende Zaken i.o.v. gemeente Sassenheim), tel. 070-3684289
- Bonte Loperplan, recreatief routenetwerk voor de Duin- & Bollenstreek (Bureau Lopende Zaken i.o.v. stichting Hou Het Bloeiend) 2001, 47 p, kl.ill & krt.

Puinstort op zandwegen

Planologisch is de Ketelhaarsweg bij Meppel als zandweg nu beschermd (zie Groene Maand-wandeling Berggierslanden), maar illegale puinstorten bedreigen vervolgens het karakter. Het slechte onderhoud is er debet aan. De gemeente zal na aandringen van *Te Voet* aandacht schenken aan de puinstorten.

Het probleem van de puinstorten is dat, als er eindelijk wel onderhoud wordt gepleegd, dit niet zondermeer kan op de manier die voor een zandweg nodig is. Eerst moet de zandweg steenvrij worden gekregen. Het gevaar bestaat dat de gemeente het puin gaat gedogen. Het is dan ook zaak er tijdig bij te zijn en gemeenten te attenderen op ongewenste ontwikkelingen.

Hannekemaaierspad

De *Te Voet*-werkgroep Noord heeft het druk met het beschrijven en nalopen van het Hannekemaaierspad. Het einde van het werk nadert: de routebeschrijving is in proef en de kaartjes in bewerking. In augustus is nog 4 km aan het begin toegevoegd. Het pad loopt van Neurhede via Bourtange naar Bakkeveen. Volgend voorjaar moet het gidsje gereed zijn.

De werkgroep loopt nu 'van poepenkruis naar poepenkruis'. Zo'n kruis is een officiële aanduiding van de plaats waar een Hannekemaaiër is begraven. Van vrijwel alle in Nederland teruggevonden graven van Hannekemaaiers is onbekend wie er ligt. Meestal werden ze vermoord vanwege het geld dat ze op hun terugreis bij zich hadden.

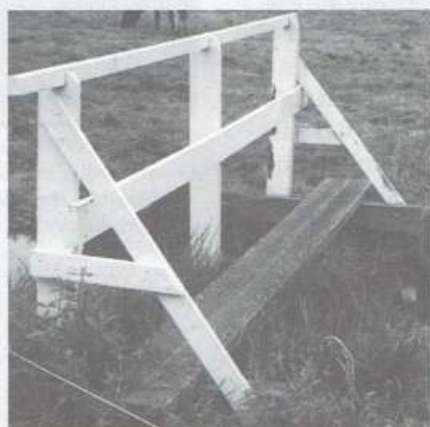
Varkenslandpad bij Broek

Goed nieuws: het befaamde Varkenslandpad door de Woudweeren tussen Broek-in-Waterland en Watergang aan het Noordhollandskanaal is na het broedseizoen op 1 juli weer opengegaan. Het verbindingskavel bij Broek, waar in het najaar van 2000 problemen tussen de particuliere boereigenaar en wandelende hondenbezitters gerezen waren, is inmiddels in handen van het waterschap overgegaan - als uitvloeisel van de uitermate traag verlopende ruilverkaveling Waterland. Volgens Reindert Sellies, hoofd Dijken & Wegen van het waterschap De Waterlanden in Midden-Beemster, is de corridor naar het terrein van Staatsbosbeheer (SBB) nu afgerasterd, zijn er overstapjes en een draaihek geplaatst. Ook de infopanelen zijn volgens Tineke Harlaar van SBB geplaatst. Het pad is elk jaar van 15 maart tot 1 juli afgesloten.

Padland Holysloot

Het eeuwenoude weilandpad of 'padland' tussen de Waterlandse dorpen Holysloot en Uitdam dat na het einde van de MKZ-krisis eigenmachtig door een gefrustreerde boer afgesloten bleef, is na veel gedoe weer open. De wegbeheerder, waterschap De Waterlanden heeft sinds vorig najaar geprobeerd om in gesprekken met de twee betrokken boeren (Bakker en Kuiper) hun onvrede over het tracé en het gefiets door hun weilanden weg te nemen en met praktische oplossingen te komen. Reindert Sellies van het waterschap: "Er werd met hen gepraat over het afsluiten van het pad voor fietsers en over een voor hen minder bezwaarlijk alternatief tracé langs de slootranden. We hebben een officieel verkeersbesluit genomen in de zin van de Wegenverkeerswet en het padland tot exclusief voetpad uitgeroepen. Er mag niet meer gefiets worden en overtreders kunnen nu bekeurd worden. Maar over het alternatieve tracé kon er op een gegeven moment met hen geen overeenstemming bereikt worden. De boeren hebben het overleg afgebroken en zich vervolgens niet aan de afspraak gehouden om de versperringen voor 1 april weg te halen." In het Paasweekend kon er nog niet over het pad gelopen worden. Het schapsbestuur heeft toen een brief op poten aan de boeren geschreven waarin geëist werd dat de versperringen alsnog opgeruimd zouden worden en de wandelaars toegang verleend zou worden. Dat is ook gebeurd. Zolang er geen overeenstemming is over een alternatief tracé - het initiatief hiervoor moet dan wel van de kant van de boeren komen - zal het pad over zijn oude tracé lopen.

Witte bruggetjes
wijzen de weg
voor het Padland

Het Strand in Fryslân

De Marne heeft grote invloed gehad op het landschap in de omgeving van Kimsward (in Noordwest-Friesland). Langs de Marne ontstonden kwelderwallen, waarop de eerste bewoning plaatsvond. Ook de terpen zijn toen ontstaan. Op de wandeling loop je in de vroegere monding van de Marne en door het gebied waar het klooster Vinea lag, nu de buurtschap Strand.

Vanuit het klooster liepen graspaden alle kanten op. Deze zijn nog goed te zien in het landschap. Een aantal ervan is nog te belopen. De route loopt ook nog een stuk langs de zeedijk.

Groene Maand-wandeling

Zaterdag 28 september, vertrek 9.30, 10.00, 10.30 en 11.00 uur vanaf theeschenerij 'De Bolle en de Hynst', Harlingerweg 15-17 te Kimsward
Afstand: 14 km, rondwandeling
Informatie: Willem de Haan, tel. 0517-641502

De route begint bij theeschenerij 'De Bolle en de Hynst' in Kimsward. Loop vandaar in westelijke richting. Eerste straat LA, Súdterp. Aan het einde van de Súdterp LA. Bij grote vaart RA, Dijksterbuursterlaan. Op een driesprong LA, Tolheksleane. Op de volgende driesprong opnieuw LA, Dijksterburen. Ter hoogte van de molen de weg vervolgen. De molen De Eendracht bemaalde vroeger de gelijknamige polder. Via een onoverzichtelijke bocht naar rechts de weg vervolgen, de Blokken.

Op dit punt sta je bovenop het laatste over-

blijfsel van de Marne-slenk. Het was ooit, rond 1500, een vrij brede slenk die tot voorbij Bolsward liep. Voor de Hanzestad Bolsward was het tot 1900 de verbinding met de zee. Aan weerszijde van de Marneslenk zijn kwelderwallen ontstaan. Bij elk tij bleef op de hoogwaterlijn een beetje zand achter en werd een walletje gevormd. Hier gingen de eerste mensen wonen. Op de kwelderwallen werden hoogwatervluchtplaatsen gebouwd, de terpen. De noordelijke kwelderwal liep vanaf de huidige zeedijk bij de Kimswarderlaan via Kimsward en Arum verder naar het oosten, de zuidelijke kwelderrand is te herkennen langs de Riegeweg en Nes, ten noorden van Pingjum. De kerken van Kimsward (de oudste van Fryslân) en Pingjum zijn op terpen gebouwd. Even verderop, bij het huisje, zie je links een oude dijk. Dit is de ringdijk rond Pingjum. Deze dijk wordt ook wel de 'Gouden Halsband' genoemd. Ver voor de bedijking van Fryslân is deze dijk onder lei-

ding van de kloosterlingen van het klooster Vinea aangelegd om de landbouwgrond te beschermen tegen het telkens weer met zout water overstromen. Vanuit Witmarsum kan de Gouden Halsbân wandelroute worden gelopen, zo'n 20 km lang en grotendeels onverhard.

Langs het huisje aan je linkerhand de weg blijven volgen. Let op: Bij windmolen in scherpe bocht naar links RA gaan, weggetje met betonplaten, later graspad. Op een kruising van vier graspaden RA.

Je staat nu op werkelijk eeuwenoude graspaden. Deze paden liepen vanuit het klooster Vinea alle kanten uit. Het klooster moet tussen boerderij Fiskherne (Vishoek) en de zeedijk hebben gestaan. Het klooster heeft veel bezittingen gehad, ook waar nu de zee is. Iets verder langs de route kom je nog langs een boerderij met de naam Vinea State. Dit gebiedje wordt nog steeds Strand genoemd.

Eén van de graspaden liep vanaf klooster Vinea zuidwaarts. Tot voorbij het viaduct over de A7 bij Wons is het redelijk ongeschonden, maar wel vervallen. Ook naar het oosten liep een pad. Dat splitste zich na 1 kilometer in drie paden: één in zuidelijke richting, één oostwaarts, vermoedelijk naar Witmarsum waar het klooster Vinea later naar toe is verhuisd en één in noordelijke richting naar kloosters bij Harlingen en Achlum.

Voorbij een wit huis aan het eind van de Strandweg LA. Net vóór boerderij Fiskherne RA. Steek de gevaarlijke A31 over (wees heel voorzichtig!) en beklim de zeedijk. De zeedijk overgaan en RA. Bij vloed vinden allerlei wadvogels hier een rustplaats. Bij derde hek de zeedijk overgaan en opnieuw de A31 oversteken (voorzichtig!), Kimswarderlaan. Vóór bungalow aan je linkerhand RA, Papenlaantje.

Het Papenlaantje is een oud kerkepad. Het vormde de verbinding tussen het klooster Vinea en de kloosters Almenum bij Harlingen en Ludinga bij Achlum. Voor het behoud en goed beheer van dit pad vraagt *Te Voet* nu aandacht bij de gemeente. Op kruising LA, Tolheksleane. Bij het tweede kassencomplex RA, bosje ingaan. Zo'n 30 jaar geleden was het nog een fruitboomgaard; in de ruilverkaveling is er een 'dorpsbosje' van gemaakt. Bij asfaltweg RA en weg oversteken naar fietspad. RA richting Kimsward en doorlopen naar het startpunt bij theeschenerij 'De Bolle en de Hynst'.

Info OV. Kimsward is per bus bereikbaar vanuit Harlingen en Heerenveen met lijn 99. Vanuit beide plaatsen tuidienst (op zondag elke 2 uur).

Bij de Heren van Kuinre

De wandeling is een voorproefje van een lange-afstandswandelroute over grotendeels onverharde en halfverharde paden door het noorden van Flevoland. Ook deze polderprovincie heeft de wandelaar veel te bieden. Nu gaat het door een bos langs de Ruttense Vaart, door het Kuindersbos en langs de Kuinderplas. Een mooie variant vormt de Havendijk met zicht op Kuinre.

Groene Maand-wandeling

Zaterdag 21 september, vertrek 11.00 uur bij café-restaurant De Stiepe in Rutton (bereikbaar met bus 42 vanaf Emmeloord, vertrek 10.26 uur)

Afstand: 15 km. Terugreis met bus 76 van Kuinre naar Emmeloord

Informatie: Jan Frederik Lubbers, tel. 0527-697706

Ruttense Vaart

In Rutton vanaf de bushalte of café-restaurant De Stiepe in het centrum naar de rotonde.

Daar in de richting Bant/Emmeloord de Plantsoenweg in. Plantsoenweg aflopen.

Bij de in gebruik name van de Noordoostpolder werd rekening gehouden met de godsdienstige samenstelling van de Nederlandse bevolking. Ieder dorp heeft daardoor van oorsprong drie kerken: hervormd, gereformeerd en Rooms-katholiek. Om geen van de geloofsovertuigingen een prominente plaats te geven, werd er geen kerk als centrumkerk gebouwd. Aan de linkerkant de voormalige arbeiderswoningen voor de landarbeiders van de boeren, gebouwd in 1950/1951. Door de mechanisatie is het aantal landarbeiders sterk afgenomen. Veel seizoenswerk zoals tulpen koppen, bollen pellen en wieden wordt door scholieren gedaan.

Recht door langs de R.K.-kerk het fietspad op. Eind bebouwde kom bij bordje Welkom van het Flevolandschap LA graspad door bossingel in. Pad loopt parallel aan fietspad. Op het eind bij fietspad LA, na de boerderij weer LA graspad bij de bossingel in. Op het eind LA fietspad volgen, over brug. Na ongeveer 200 meter, in de bocht, oversteken naar bos en bij bordje van Flevolandschap bospad ingaan. Pad volgen. Ruttense Vaart steeds rechts. Bij talud naar boven, verkeersweg (Lemsterweg) oversteken, talud afdalen en opnieuw bij een bordje van Flevolandschap het bos in. Het pad volgen. Ruttense Vaart blijft rechts.

Het bos langs de Ruttense Vaart doet dienst als ecologische verbindingzone. Oorspronkelijk was het bos veel breder gepland, maar zoveel mogelijk grond werd

voor de landbouw bestemd. Uiteindelijk bleef deze brede strook over op minder geschikte veengrond voor de landbouw. Vanuit de drie hoofdvaarten zijn er doodlopende vaarten naar de dorpen. Vroeger werden deze vaarten gebruikt voor de afvoer van landbouwproducten als aardappelen en suikerbieten. Bij de dorpen is nog de loswal aanwezig. Nu is de belangrijkste functie de waterafvoer. Vanuit de tochten loopt het water naar deze vaarten. Aan het eind van de drie hoofdvaarten staan de hoofdgemalen voor de Noordoostpolder.

Aan het eind van het bos na afsluitboom LA, voor brede sloot graspad LA. Bij verharde weg RA, over viaduct. Op T-splitsing RA, Schoterpad. De weg gaat met een slinger terug naar de snelweg en buigt daar om de boerderij naar links. Aan de rechterhand is nu het Kuinderbos.

Kuinderbos

De bossen in de Noordoostpolder zijn aangelegd op grond die voor de landbouw minder geschikt is. In het Kuinderbos komen verschillende grondsoorten voor. In het gebied bij Rutton bevindt zich veel veen met slechts een dunne bovenlaag klei. Ook het Kuinderbos heeft veen, maar ook zand en klei als ondergrond, waardoor er een gevarieerde beplanting is. Het bos staat vooral bekend vanwege zijn grote rijkdom aan varensoorten en paddestoelen. Eind jaren 60, begin 70 was het de bedoeling het bos als militair oefenterrein in te richten.

Het grootste deel van het bos zou daarmee verdwenen zijn.

Asfaltweg vervolgen. Voorbij boerderij Scheppers Hof pad RA het bos in. Op T-splitsing LA, breed begroeid pad. Op kruising recht door (Let op: Als u het geknal bij het klei-duivenschietterrein hoort, hier LA - zie stippelijntje). Op asfaltweg RA tot volgende boskruising met rechts halfverhard pad en links een breed bospad. LA het bos in. Verder vanaf *) Bij kruising met breed halfverhard pad LA. Asfaltweg oversteken, recht door bos in.

*Eerste pad RA. Nu zijwegen negeren. Pad gaat eerst door het bos, later langs de bosrand. Bij asfaltweg recht door breed zandpad het bos in. Op Y-splitsing links aanhouden. Eerste weg

LA. Bij picknickplaats op kruising RA. Breed pad met betonfietspad. Waar betonfietspad naar rechts buigt, LA richting Kuinderplas/natuurgebied De Kuilen. Na 60 meter scherp rechtsaf. Paaltjes met rode kop langs bosrand volgen.

Kuinderplas

De Kuinderplas is ontstaan door zandwinning. Het gebied is nu ingericht als natuurgebied met veel ondiepe gedeelten. Aan de westkant is de zandgrond verschaald en zijn poelen aangelegd. Het gebied is bekend vanwege zijn populatie ringslangen en de orchideeën. Op de afgegraven zandgrond heeft zich zonnedauw en heide gevestigd. Het zuidelijk en oostelijke deel wordt beweide met Welsh pony's, waardoor het grasland ook vele plantensoorten rijk is. Het bosgedeelte wordt nauwelijks door de pony's gebruikt, waardoor het verwachte parklandschap niet is ontstaan.

Het pad gaat om de plas. Op splitsing of links over de heuvel of rechts langs de heuvel. Routes komen weer bij elkaar. Rode paaltjes blijven volgen. Klaphek door. Plas links houden. Pad gaat langs elzen en maakt een bijna haakse bocht naar links. Nu vlak langs de plas Twee klaphekken door. Recht door (geen rode palen zichtbaar). Links komt de bosrand. Bij klaphek LA, over bruggetje smal bospad in. Bij breder pad waar rode route naar links gaat, RA graspad in. Asfaltweg oversteken en bos in. Op kruising RA, graspad. Bij de eerste kruising LA. Op dit pad bij kruising met smal bospaadje RA tegen de blauwe route in. Het pad kronkelt door het bos. Bij kruisingen smal pad blijven volgen tot open grasvlakte. Doorlopen tot dam van basaltblokken. (vanaf hier een variant, zie onder bij **)

Naar Kuinre

Kuinre was vroeger een havenplaats aan de Zuiderzee. Het ligt aan de monding van Linde en Tjonger of Kuinder. Hier is het oude havenhoofd dat de haven van Kuinre tegen dichtslippen moest beschermen. Bij de aanleg van de Noordoostpolder verloor Kuinre zijn haven.

Bij de basaltblokken RA. Over bruggetje. Op asfaltweg LA en even later bij paddestoel 24772 RA

over bruggetje. Het halfverharde fietspad volgen. Het fietspad maakt een bocht naar links. Steeds het pad blijven volgen. We kruisen twee keer een ruiter-/ATBpad. Bij paddestoel 24766 rechtdoor onverharde beukenlaan in tot T-splitsing. Op T-splitsing LA, brede weg met fietspad. Eerste weggetje, ongeveer 40 meter voor paddestoelwegwijzer, schuin RA. Op betonfietspad RA. Na de brug direct LA een pad uitgehakt in het bos (blauwe route). Langs water, door bos. Dit deel van het bos heeft een veenondergrond. Paden kunnen daardoor modderig zijn. Voorbij de burcht lopen we weer over zand. Bos uit, na hoogspanningsleiding bij tweede blauwe paaltje schuin RA naar bank, betonfietspad en burchtheuvel.

Op deze plaats bevinden zich de restanten van de burcht van de Heren van Kuinre. De Heren van Kuinre waren roofridders die de schepen van de Hanzesteden belaagden. Van ongeveer 1200 tot 1400 hadden ze hier hun kasteel. Vissers haalden hier vroeger al stenen in hun netten omhoog. Bij het droogvallen vond men paalresten met bakstenen van de bogen van de ringmuur. De fundering van de burcht en de gracht zijn gereconstrueerd.

Fietspad naar links volgen. Vanaf de burcht ligt er naast het fietspad een brede onverharde bosweg. Bij voorrangsweg fietspad rechtdoor richting Kuinre. Over brug. Bij wegwijzer 2647/6 RA over brug. Drukke verkeersweg oversteken. LA naar bushalte Burchtstraat en Kuinre.

De burcht van Kuinre

**Variant met stippellijn: Vanaf de basaltdam teruglopen langs de bosrand. Langs twee banken. Vanaf de open vlakte lopen we zo een pad in. Bij de kruising met afsluitboom voor en rechts RA tegen blauwe route in. Het pad loopt langs de hogere rand van het oude land. Direct na de bocht bij kruising met schelpenfietspad en bank RA het fietspad naar verharde weg.

Het hoogteverschil tussen het oude en nieuwe land is hier goed te zien. We komen nu in een buitendijks gebied van Kuinre. De oude dijk van de Zuiderzee ligt noordelijker. Nu is dit nog een open gebied

met een weids vergezicht en een mooi gezicht op Kuinre. In de toekomst komt hier de uitbreiding van Kuinre.

RA, Havendijk. Op het eind langs jachthaven, brug over en trap rechts naar beneden. Langs het water, onder de weg door, trap op en langs de sluis. Kuinre, Sasplein. RA over de brug en rechtdoor naar bushalte Burchtstraat.

Info OV. Het startpunt in Rutten is bereikbaar met bus 42 vanuit Emmeloord en Sneek. Vanuit Kuinre kun je met bus 76 naar Emmeloord en Wolvega (rijdt niet op zondag).

Berggierslanden bij Meppel

De route is een ontdekkingstocht over enkele stukjes weinig belopen grasdijk en onverharde oude cultuurwegen in het buitengebied van Meppel. Vooral aandacht voor de door *Te Voet* behouden Ketelaarsweg. Deze onverharde landweg komt in zijn huidige staat in de nieuwe woonwijk Berggierslanden te liggen en zal zo de nieuwbouwwijk een landelijk accent geven.

Groene Maand-wandeling

Zaterdag 14 september, vertrek 10.00 uur bij bushalte NS-station Meppel
Afstand: 12 km, rondwandeling
Informatie: Eduard Korpel, tel. 0522-251304

Komende uit het stationsgebouw LA langs het busstation en de parkeerplaats de weg volgen. Na de brug over de Reest de onverharde wegberm volgen om vóór het eerste gebouw LA naar het voetpad te gaan. Dit pad volgen tot de weg, Reeststouwe. Hier LA, over het spoor en rechtdoor de zandweg op tot aan het hek.

Deze zandweg, die vroeger als doorgaande hoofdweg het Noord-Zuid-verkeer de ruimte gaf, is nu geblokkeerd door de verkeersstromen van de nieuwe tijd.

Teruglopen en nu de eerste weg LA ingaan. Let op: Direct over het viaduct RA een klein smal voetpaadje naar beneden. Het klinkerstraatje oversteken en rechts van het bosje over het graspad naar de half verharde sintelweg lopen. Deze rechtdoor opgaan en ook de asfaltweg waar deze op uit komt rechtdoor opgaan. Onder het spoorviaduct door en rechtuit het fietspad op.

Iets voor het volgende viaduct is rechts een oorlogsmonument te zien. Hier zou de nieuwe rondweg voor de Berggierslanden

moeten beginnen. Een achterhaald idee. Op een T-kruising met een fietspad LA en op de volgende kruising weer LA, Berggiersweg. Op de volgende kruising LA een landweg in gaan, maar

eerst kijken we nog even om ons heen.

We zien hier al twee van de vier zeer fraaie lanen die ook straks in de nieuwe woonwijk blijven bestaan in hun huidige vorm. De Berggiersweg is een beukenlaan met een oude klinkerverharding. Langs de Kastanjelaan staan oude kastanjabomen.

Aan het einde van de landweg RA over het schouwpad tot een verhard fietspad. Hier RA tussen rood-witte hekken door een klinkerweg op. Direct de 1e weg LA ingaan; deze wordt na de oude boerderij een zandweg, de Ketelhaarsweg.

Voor deze zandweg heeft *Te Voet* drie jaar aandacht gevraagd bij de gemeente om de weg als zandweg in tact te laten. Dat is nu gehonoreerd.

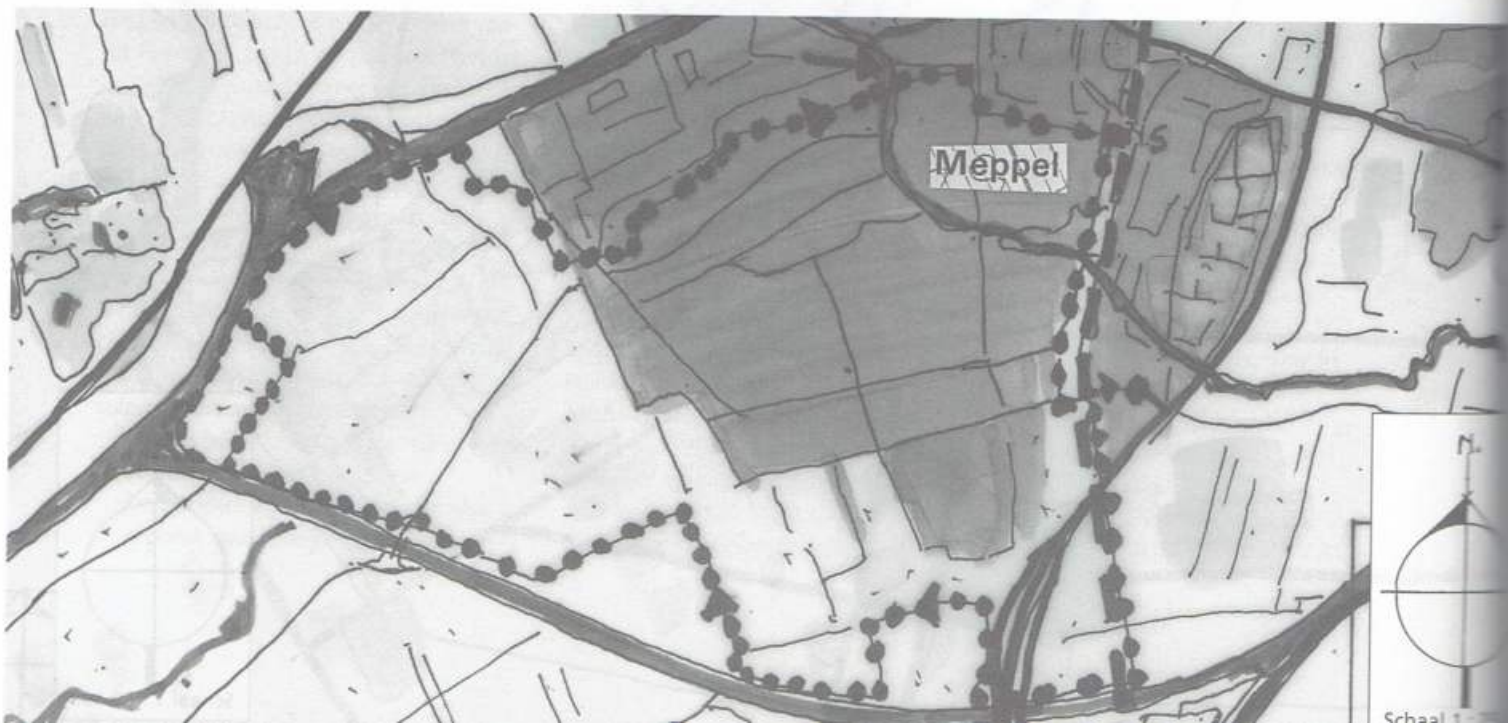
Aan het einde van de zandweg LA, de Westerstouwe.

Langs deze weg, de vierde die in zijn huidige vorm blijft bestaan, staan eiken. Voor een deel is het een asfaltweg, voor een deel zandweg.

De zandweg, met als laatste stukje weer asfalt, blijven volgen tot de kruising met de asfaltweg. Deze oversteken en LA gaan. Direct na het bosje RA naar beneden en het schouwpad

langs de sloot volgen. De eerste dam links overgaan en direct RA om de kanaaldijk verder te volgen. De 1e weg rechts voorbij gaan, maar direct daarna RA over de grasdam. LA de sloot volgen over het schouwpad. Dit pad gaat over in de kanaaldijk langs het Meppelerdiep. Blijf dit volgen tot het industrieterrein. (Op het eerste stuk kan in de zomer nogal hoog onkruid staan en is dan zeer lastig te belopen. Volg in dat geval wel de 1e weg rechts en ga na 400 m LA over een hek en smalle strook land (trekker breed) naar het tweede stuk dijk.) Het industrieterrein rechtuit overgaan langs het water tot het hek van de containerterminal. Hier RA tot de weg. Deze oversteken en rechtdoor gaan. Ook de volgende kruising rechtdoor gaan. Bij de T-kruising LA en vervolgens rechtdoor wijkpark Hesselingen ingaan. Nu LA een smal klinkerpad ingaan, dat overgaat in een houtsnipperpad. Dit pad blijven volgen door bij 3 kruisingen links aan te houden tot het pad uitkomt op een parkeerplaats. Deze rechtuit oversteken naar het gebouw (zwembad). Voor het gebouw linksaf de klinkerweg volgen (de Hesselingen) en na een rechtse bocht rechtuit de Hesselingen blijven volgen. Let op: Aan het eind NIET rechts met de weg mee maar rechtuit het grasveldje op naar de kruising. Bij de zebra oversteken en het voetpad volgen dat iets verder over de brug gaat.

Links staat de oude oliemolen De Weerd die nog iedere zaterdag koren maalt. Om het station te bereiken gaat u rechtdoor de Weerdstraat in. Op de volgende kruising rechtdoor, de Weerdstraat blijven volgen. Op T-kruising RA en op volgende kruising LA, Stationsstraat. Deze straat volgen tot aan het station.

Sallandse Heuvelrug

Een wandeling vanaf Nijverdal over de Sallandse Heuvelrug, vooral bekend door de weidse en on-Nederlandse vergezichten, te danken aan de Sallandse 'bergen'. De Holterberg waar in 1625 nog op wolven werd gejaagd, de Noetselerberg waar in de vorige eeuw de goudkoorts uitbrak en de Haarlerberg waar de zeldzame korhoenders nog baltsen. Het is een van de Nationale Parken met vennetjes, bos en heide.

Groene Maand-wandeling

Zaterdag 21 september, vertrek 11.00 uur station Nijverdal

Afstand: 15 km, rondwandeling

Informatie: Eef Boeve, tel. 015-2126833

Over het ontstaan van de Sallandse Heuvelrug deed lang geleden een vreemd verhaal de ronde. Een reus uit Pruisen zou

ooit van plan zijn geweest om de Zuiderzee te dempen. Hij ging op pad met een grote zak zand op zijn rug om de klus te klaren, maar wist niet dat er een klein gaatje in zat. Het zand liep langzaam uit de zak en vormde zo de Sallandse heuvelrug. Toen de reus het bemerkte, schudde hij de zak in één keer helemaal leeg zodat de Lemelerberg ontstond.

In werkelijkheid is het een gigantische ijs-

massa geweest die ongeveer 150.000 jaar geleden vanuit Scandinavië ons land binnenschreef. Deze enorme gletsjer duwde de grond met zoveel geweld voor zich uit dat er een stuwwal ontstond: de Sallandse Heuvelrug. Eeuwenlang was het een achtergebleven streek tot de Saksen er zich ongeveer 500 v.Chr. zich vestigden. Veel later ontstonden de marken: een landbouwsysteem waarbij een gemeenschap van boeren een gebied (marke) bezit dat uit zowel akkers, weilanden, bossen als heidevelden bestaat. Vaak werd er in de marken al te ijverig geboerd. Door overbeweiding, het teveel afplaggen van de heide en andere ingrepen ontstonden op veel plaatsen zandverstuivingen. Deze 'stoovinghe' leidden tot problemen die ruim 4 eeu-

18.000 artikelen voor een avontuurlijke vakantie

rugzakken,
slaapzakken,
tropenkleding,
reisuitrusting,
kampeerartikelen,
reisboeken en kaarten,
wandel- en bergschoenen

NIEUW OPEN:

26 augustus de grootste Beverwinkel in The Globe, Hollands Spoor, Den Haag

1 september opent de grootste WouW, de Bever dameswinkel, Overtoom 51, Amsterdam

Alkmaar Kanaalkade 53 • Almere Markerkant 1303 MN • Amersfoort Kamp 53 • Amsterdam Stadhouderskade 4 • Apeldoorn Stationsstraat 134 • Arnhem Utrechtsestraat 3 • Breda Wilhelminastraat 22 • Den Haag Waldorpstraat 15 • Den Haag Calandplein 4 • Eindhoven Leenderweg 202 • Enschede Haaksbergerstraat 116 • Groningen St. Jansstraat 17 • Haarlem Zijlweg 63 • Hilversum Havenstraat 16 • Leeuwarden Voorstreek 39 • Leiden Nieuwe Rijn 45 • Nijmegen Marijkestraat 2 • Rotterdam Adm. de Ruyterweg 33 • Steenwijk Woldmeentherand 11 • Utrecht Batijelaan 10 • Tilburg Koningsplein 2 • Zoetermeer Buitjenparklaan 14 • Zoetermeer Stadshart Het Rond 4 • België Antwerpen/Merksem Bredabaan 968 • **kijk voor meer nieuws op www.bever.nl**

wen duurden: heiden, weilanden en vruchtbare akkers werden regelmatig onder het zand bedolven. In 1688 ondernam men de eerste poging dat tegen te gaan. Langzamerhand werden de Sallandse bergen steeds bosrijker. De stuivende heuvelrug was eindelijk tot rust gekomen. Start (1) is NS-station van Nijverdal. Spoorrails oversteken en achteruitgang nemen en direct LA. Einde weg RA en weg vervolgen tussen/langs de fabrieken van TEN CATE (2) door. Einde weg oversteken, RA wandel+fietspad (rechts is een activiteitenpark). LA langs sportpark, fietspad recht door met aan de rechterkant water, een oude rivier. Weg oversteken en langs zitbank naar boven en bij einde hek LA naar beneden. Bij liggende bomen LA. Einde pad RA en na ± 30 meter, bij lantarenpaal RA (3) het 'Vennetjespad' nemen. Bij zitbank RA en aan het einde pad LA tot aan viersprong. Hier LA, weg oversteken en bij de volgende weg RA oversteken en direct LA (Parkweg) ingaan. Na ± 35 meter LA bospad in

gaan. Bij driesprong LA en na ± 20 meter RA tot aan zandweg, hier RA en direct oversteken en schuin bospad ingaan. Zandpad rechts aanhouden en bij driesprong recht door tweede pad schuin naar links (bij prikkeldraad) nemen. Bij viersprong RA en bij dikke eik (4) LA de zandkuil in en oversteken. Boven aangekomen RA. Bij driesprong LA en bij fietspad RA tot aan ANWB-paddestoel 20151, hier LA en volg pad naar beneden. Bij driesprong LA, bij volgende driesprong RA, 1e pad LA en pad blijven volgen langs het Entmeertje (5). Bij driesprong LA, pad blijven volgen. Bij driesprong LA en aan het einde RA. Pad blijven volgen tot aan ANWB-paddestoel 24787 RA rechtsaf tunneltje (6) door en Provinciale weg N35 oversteken. Recht door pad ingaan "Boswachterij De Sallandse Heuvelrug" (stukje Pieterpad). Paltheweg kruisen en recht door gaan. Bij ANWB-paddestoel 20114 recht door. Afslag negeren. Bij viersprong RA en schuin links bospad met rode markeringspaal ingaan. Bij driesprong LA, steeds recht door heuvel op

naar Jodenbos (7). Bij zitbank LA. (SALLAND met jachtslot 'De Sprengenberg' ligt rechts en links ligt TWENTE.) Pad vervolgen tot viersprong en zitbank. RA (oranje markering) recreatieweg oversteken. Pad naar beneden, steeds recht door na zitbank en oranje markering, Rietslenk (8). Bij viersprong kruist u het Pieterpad (rood/witte markering), hier recht door en bij volgende viersprong schuin naar links, aan het einde schuin LA, het fietspad opgaan (wordt Bonteweg). Bij jeugdherberg (9) en ANWB-paddestoel LA, langs het Bejaardencentrum 'De Hoge Es' steeds recht door tot aan de Provincialeweg. Voor bezoekerscentrum Staatsbosbeheer (10) LA naar boven. Voor NS station RA Grotestraat naar het eindpunt.

Groen tussen een stad

Een wandeling door 'groen' Wageningen. Over de Wageningse Eng, een van de zeldzame, relatief gave engen in Nederland. Over de Wageningse Berg naar de Rijn. Door het Arboretum van de Universiteit terug naar de Wageningse binnenstad.

Groene Maand-wandeling

Zondag 22 september, vertrek 11.00 uur,
busstation Stadsbrink Wageningen
Afstand: 15 km rondwandeling
Informatie: Ton Schipper, tel. 0317-617644

De eng

Loop vanaf het busstation in oostelijke richting tot aan de kruising Diedenweg / Ritzema Bosweg.

Je loopt hier over het oudste deel van de eng, nog te herkennen aan de dikke laag zwart-bruine grond, gevormd door eeuwenlang plaggen- of bosstrooiselbemesting. De mest kwam uit de potstal, waarin

's nachts het vee werd verzameld. In de 18e en 19e eeuw waren deze enkeerdgronden zeer gewild voor de tabaksverbouw. Dit deel van de eng is ten prooi gevallen aan de stadsuitbreiding.

Neem vanaf het stoplicht het linker fietspad richting Renkum langs de volkstuintjes. Aan het eind van de braamstruiken LA via plank over greppel. Bij verharde weg RA, Dorskampweg. Na ca. 300 meter, vlak vóór huis met rood dak zandweg LA.

Je loopt nu op de bergenk, de flank van de stuwwal. Je kijkt uit over de open eng met als laagste deel het smelwaterdal langs de Dolderstraat.

Bij verharde weg (Geertjesweg) voetpad RA. Op de kruising van de Geertjesweg met de Zoomweg LA. Na ca. 200 meter verharde weg LA, Dolderstraat.

Het eerste zandpad loopt dood; je kunt het wel nemen en halverwege LA aan de zuidkant of aan de noordkant van een omrasterd proefveld een volgend zandpad bereiken; daar RA. Loop je liever de Dolderstraat verder af, dan bij het witte huis met rood dak tegenover het sportterrein van VADA zandweg RA.

Recht tegenover de volkstuinten aan de Dolderstraat zie je een lage berberisheg. Het bestemmingsplan voorziet in de aanleg van lage heggen langs enkele wegen op de eng. Zo'n aanplant is discutabel, want de openheid, een van de belangrijkste karakteristieken van de eng, gaat er mee verloren. Het zandpad waar je nu op loopt was eens de oostelijke grens van de eng. In dit deel van de eng lopen enkele doodlopende of niet toegankelijke zandpaden. *Te Voet* wil deze graag in het voetpadennetwerk van de eng opnemen.

Bij verharde weg (Hollandseweg) fietspad RA. Tegenover de plek waar camping 'De Wielerbaan' begint, zandweg RA. Aan het einde van deze zandweg verharde weg oversteken. Bij het hondenveldje iets RA, het trimpad volgen. Op splitsing LA langs de rekestok. Even verder rechtdoor, pad links van de bank en picknicktafel. Aan het einde bij de bosrand RA.

Eng, Berg en uiterwaarden

De berg

Nu steeds rechtdoor, bospad langs de rand van het sportpark 'De Zoom'. Bij fietspad rechtdoor. Bij verharde weg (Geertjesweg) rechtdoor langs de slagboom. Dan eerste pad LA en eerste pad RA. Op viersprong rechtdoor. Eerste pad RA. Je komt dan op de Scheidingslaan, bij het vml. Pieter Pauw Ziekenhuis. Ga daar LA naar de provinciale weg, steek deze schuin over en ga links langs de watertoren en voetbalstadion (men wil er nu een ijsbaan van maken) van het ter ziele gegane FC Wageningen. Dan eerste weg LA en in de bocht rechts aanhouden. Zo kom je in het Arboretum van de Wageningse Universiteit. Houd in het Arboretum de berg-rand aan je linkerhand tot het uitzichtplateau over de Rijn en de Betuwe. Loop naar de hoofdingang aan de Generaal Foulkesweg; daar LA. Je kunt deze weg helemaal uitlopen tot het centrum.

Polderlandschap van de Oude Venen

Deze route voert dwars door het polderlandschap van de oude Venen bij Wilnis en Vinkeveen. Voor een deel wordt over de oude spoordijk van de Haarlemmermeerspoorlijn gelopen. Op twee plaatsen waar de oude spoorbruggen zijn weggehaald wordt voor de Groene Maand wandelingen een oversteek geïmproviseerd. Te Voet wil op deze plaatsen graag de bruggen voor wandelaars hersteld zien. In de beschrijving is een variant aangegeven die het mogelijk maakt het grootste deel van de wandeling te maken buiten de beide weekenden in september.

Groene Maand-wandeling

Op 21, 22, 28 en 29 september, vertrek 11.00 uur in Wilnis, snackbar, Dorpsstraat 36

Afstand: 16 km, rondwandeling

Informatie: Fred Triep, tel. 020-6155502

Twee verdwenen spoorbruggen

Vertrek vanaf de Snackbar in Wilnis, Dorpsstraat 36. Ga schuin rechts tegenover de snackbar bij de winkel in fiets- en regenkleding LA. Ga daarna bij de kruising rechtdoor (Stationsweg) langs het watertje. Sla aan het einde van de straat LA en volg het tegelpad langs het water. Daarna RA over de voet/fietsbrug. Bij de kruising met het asfaltweggetje rechtdoor de dijk af over het (tegel)voetpad. Sla onder aan de dijk meteen RA het tegelpad onderlangs de dijk in. Via een bruggetje naar links komt u nu op een tegelpad tussen bomen. Daarna via weer een bruggetje naar links op een soort woonerf. Hier rechtdoor oversteken en bij de kruising (Burg. Voogtlaan) RA.

Bij de T-kruising (Past. Kannelaan) eerst LA en meteen daarna RA. Aan het eind van de straat RA over het tegelpad. Je loopt voor het vroegere stationnetje van Wilnis langs en stuit op een vrij drukke verkeersweg (de N21/Ir. Enschedeweg). Hier schuin naar links oversteken naar een bielzen brug. Via deze brug en over een hek kom je op de oude spoordijk. Volg deze dijk naar Vinkeveen. Op een gegeven moment zie je links een klein woonwagengkampje. Even verder zijn op de dijk enkele overklimbare hekken. (Variant: Wie geen trek heeft in klauterwerk, kan vlak voor het woonwagengkampje LA een paadje inslaan naar een straat en daar RA om weer op de route terecht te komen.) De spoordijk wordt op een gegeven moment doorsneden door water.

Ooit lag hier een brug die *Te Voet* voor voetgangers graag hersteld ziet. Voor de Groene Maand wandelingen op 21/22 en 28/29 september zullen er roeiboortjes (of

een platbodem) liggen om de voetgangers over te zetten. Op andere tijdstippen kun je de omlooproute volgen, die op het kaartje met 1 is aangegeven.

Vervolg na de oversteek de spoordijk langs het vroegere station Vinkeveen. Je kruist de asfaltweg en na ongeveer 400 meter kom je bij een hek met haakje (links - sluiten!). Een kleine 2 kilometer verder is de spoordijk wederom doorsneden door water, de Veldwetering.

Ook hier lag vroeger een brug, die we voor voetgangers hersteld zouden willen zien. Tijdens de wandelingen zal ook hier voor een geïmproviseerde oversteekmogelijkheid worden gezorgd.

Over de kaden

Vervolg de dijk aan de overkant van de Veldwetering tot aan een asfaltweg (Demmerikse kade). Sla hier RA. Even verder komt een asfaltweg van links, Haanweg. Negeer deze asfaltweg. De geasfalteerde Demmerikse kade maakt vanaf hier een bocht naar rechts. Vervolg deze bocht niet! In het verlengde van de weg die wij tot hier beliepen, loopt een voetpad. Loop daarom vanaf de driesprong niet meer dan twintig meter door over het asfalt. Zoek dan links dit pad

Genoeg bruggetjes, maar niet op de juiste plek

op, waarvan de toegang enigszins verscholen ligt tussen de begroeiing. Dit pad komt over een ruigkade op een gegeven moment weer uit op een asfaltweg. Ga hier LA, Demmerikse Kade en negeer een weg van rechts (Ter Aaset Zuwe). Negeer daarna ook nog eens een weg van links (Korte Zuwe).

Als je toe bent aan koffie, thee of iets anders, dan kun je de Korte Zuwe inlopen, want 500 meter verder is een cafe-restaurant.

Ga nu RA het fietspad in aan de rand van recreatiegebied Bosdijk. Ga daar na 100 meter LA en meteen weer RA en volg een onverhard pad langs het water. Bij eerste de gelegenheid RA over een dammetje terug naar fietspad. Vervolg dit fietspad naar links en negeer daarna een asfaltweggetje van links. Volg RA het voetpad Veenkade (geel-blauwe markering). Ga bij de kruising met de asfaltweg (Korenmolenweg) rechtdoor. Fietspad zonder gladheidsbestrijding. Even verder loopt links evenwijdig aan het fietspad een onverhard voetpad. Op een gegeven moment kom je langs een zitbank.

Na deze zitbank maakt het pad verderop een scherpe bocht naar links. Pas op! Hier moet je de Veenkade niet verder volgen. Vlak voor deze haakse bocht naar links heeft boer van Dijk voor de voetpadendagen een geïmproviseerde overgang gemaakt over de sloot rechts van het fietspad. Pas op! Vanaf het lager gelegen voetpad links van het fietspad zie je dit misschien niet meteen. Dit noodbruggetje maakt het mogelijk onze wandeling onverhard te vervolgen over de weilanden van Van Dijk. Buiten de beide weekends in september kun je de oversteek via het weiland van de familie

Van Dijk niet maken. Gebruik dan het alternatief (meer asfalt), met route 2 aangegeven op het kaartje.

Ga rechtdoor over het weiland naar de brug over de Veldwetering. Vanaf deze brug kun je rechtdoor over het weiland verder lopen (Neem deze route als je het klimmen over hekken bezwaarlijk vindt). Je komt bij de (kaas)boerderij van de familie Van Dijk; sla daar LA de asfaltweg in tot de brug. Voor de brug RA het voetpad in, dat zich achter de 2 klaphekjes bevindt.

Als het klimmen over hekken niet bezwaarlijk is, dan kun je een stukje asfalt vermijden door na de brug LA de oever te volgen richting de knotwilg (zie route 3). De oever maakt een

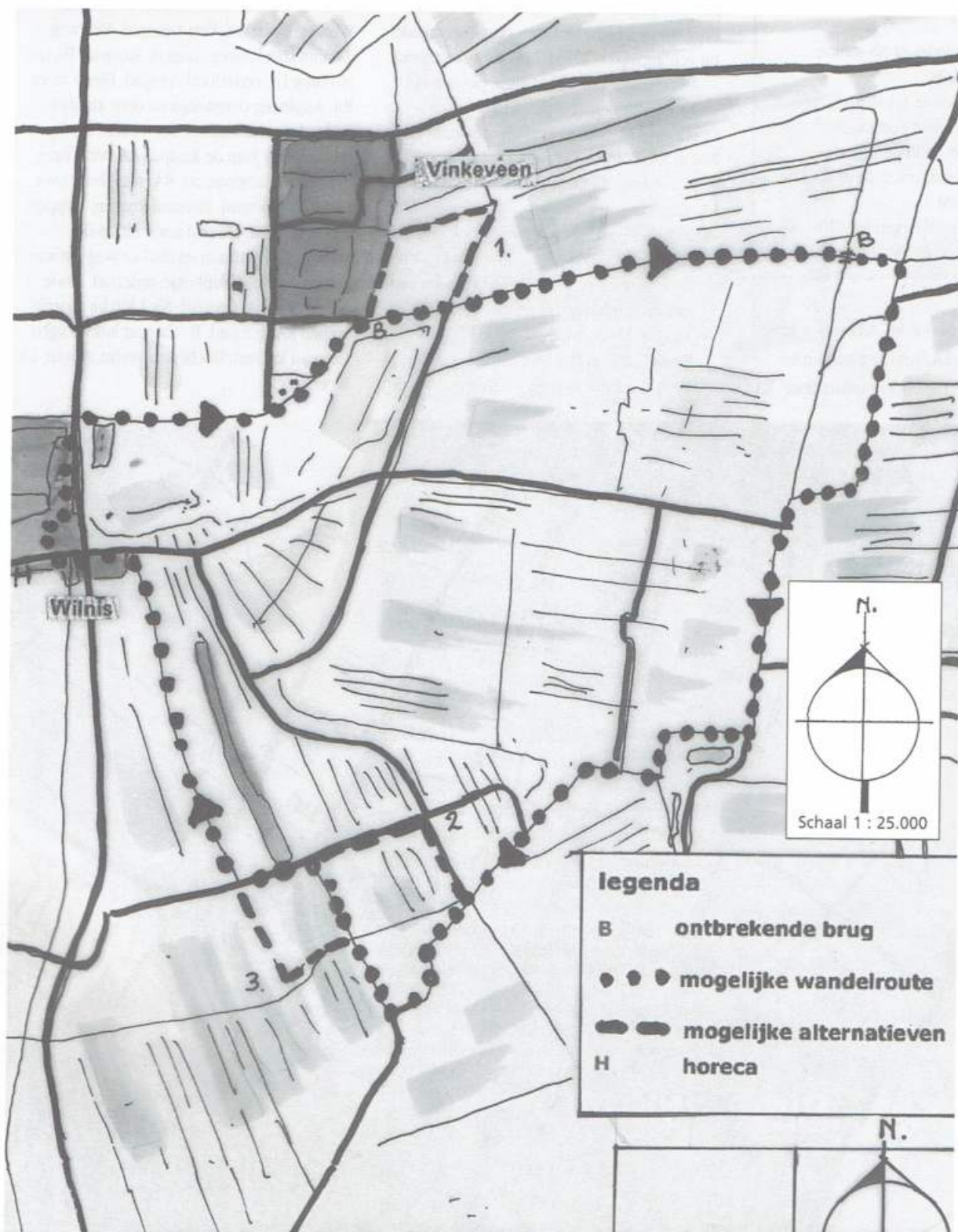
haakse bocht naar rechts, volg die. Klim over 5 hekken. Na een laatste hek bij een brug, kom je op een asfaltweg, Gagelweg. Steek deze over en sla het voetpad in (2 klaphekjes). Het voetpad loopt over een strook weiland tussen twee sloten. Aan het einde van deze strook land, LA de brug over. Bij de asfaltweg (Oudhijzerweg) LA naar Wilnis.

Variant

Voor de Groene Maand wandelingen wordt voor oeververbindingen gezorgd in de oude spoordijk. Voor andere tijdstippen is er een alternatief. Maak gebruik van de bushaltes langs de N201 bij Motel Vinkeveen en bij

Vinkeveen Viaduct als begin- en eindpunt. Deze bushaltes zijn respectievelijk via de Demmerikse Sluis en de dorpskern van Vinkeveen met de wandelroute te verbinden. De afstand blijft ongeveer hetzelfde maar je mist wel de mooie spoorbaan tussen Vinkeveen en Demmerikse kade.

OV-info. Wilnis en Vinkeveen Motel/viaduct zijn elk uur (door de week elk half uur) bereikbaar met bus 140 vanuit Utrecht (za 10.18, zo 10.15 uur) en Haarlem. Vanuit Woerden kun je met bus 126 naar Wilnis (zaterdag 9.55, niet op zondag). Vanaf Amsterdam metrostation Holendrecht rijdt lijn 126 elk uur naar Vinkeveen en Wilnis (za 10.25, zo 10.09 uur). Op de aangegeven uren ben je op tijd voor de Groene Maand-wandelingen (uitstappen halte Wilnis Herenweg).

Langs de rand van het Groene Hart

Dit voorjaar is het Groene Hart-pad geopend, een streekpad van 191 km lang. Te Voet heeft samen met IVN en NIVON dit pad tot stand gebracht. Het pad zoekt vooral de onverharde paden en kaden die er in dit deel van de Randstad te vinden zijn. De route is geel-rood gemarkeerd.

Grote steden zijn nooit ver weg in het Groene Hart. Toch voert dit deel van de Groene Hart-route je door enkele fraaie stukjes van Zuid-Holland: de zogenaamde Groen-blauwe slinger en Midden-Delfland. Onderweg ook nog enkele voorbeelden van voetpaden die het waard zijn om blijvend te worden beschermd: het schelpenpad langs de Berkelse Zweth en het pad langs de Vlaardingervaart.

Groene Maand-wandeling

Zaterdag 28 september, vertrek 10.30 uur
halte Bikolaan in Delft-zuid van tramlijn
HTM 1

afstand: 20 km, eindpunt NS-station
Berkel en Rodenrijs

informatie: Eef Boeve, tel. 015-2126833

Zondag 29 september, vertrek 10.45 uur

NS-station Berkel en Rodenrijs
afstand 20 km, eindpunt in Delft-zuid bij
halte tramlijn HTM 1

informatie: Jan Rijnsburger, tel. 010-
2489174

Vanuit het station Berkel en Rodenrijs komend
LA, omlaag. Einde LA, autoweg kruisen en
telpad omhoog, LA, onder viaduct door. RA,

brug over en eerste LA: Zuidersingel. Tweede
kruising RA, Molenweg. Na brug links aanhou-
den. Voor garage LA omhoog, pad Molenkade.
Pad met lantaarnpalen naar de sluis volgen.

Brug over en recht door naar brug Zwethkade.
Bij richtingwijzer 17194/2 richting Zwethheul.

Rechts liggen de Ackerdijkse plassen in
beheer bij Vogelbescherming.

Onder de A13 door en pad vervolgen. In dorp
Zweth RA, Rotterdamseweg. Na 125 m via
voet-/fietsbrug de Delftse Schie oversteken.

LA, Kandelaarweg.

In 2002 - en naar verwachting ook nog in
2003 - is er een tijdelijke omleiding van het
Groene Hartpad, aangegeven op een bord
aan de Kandelaarweg én met geel-rode
stickers. De omleiding volgt de
Kandelaarweg, met veel auto's en asfalt.
Neem voor een rustiger en mooier alterna-

tief langs het water de onderstaande route.
Op de Kandelaarweg bij huisnummer 100 LA.
Aan het einde van het straatje RA. Het jaagpad
langs de Schie steeds rechtdoor volgen.

Zandlospplaats langs achterzijde passeren.
Onder viaduct door en weer terug naar jaag-
pad langs de oever gaan. Het jaagpad steeds
volgen. De ingang van scheepswerf De Hoop
voorbij lopen en fietspad onder de brug door
nemen. Op T-kruising LA. Bij volgende T-kruis-
sing ter hoogte van jachthaven RA, Polderweg.
Bij de brug met de blauwe leuningen LA en de
oorspronkelijke route weer vervolgen.

Over de brug na 100 m RA, trottoir langs ver-
keersweg. Onder spoor door. Brug Poldervaart
over en RA, trap af en viaduct onderdoor,
Windas. Einde RA, fiets-telpad. Ringweg
Zwaluwlaan kruisen, Jaap de Raatpad. Bij hou-
ten brug LA, onverhard voetpad. Direct weer
RA. Asfaltweg oversteken en door klaphek,
pad volgen. Na klaphek RA, Harreweg. Op
kruising met Jaap de Raatpad LA, witte brug
over en RA, snipperpad. RA, witte brug over
en LA, snipperpad. Fietspad kruisen, snipper-
pad vervolgen. Dit pad komt uit op de
Harreweg. Trambaan en drukke weg overste-
ken en RA door klaphekje, gruispad. Einde
bebouwing LA, fietspad. Na 1 km bij groepje
bomen RA, graspad. Bocht naar links volgen.
Fietspad kruisen. Bocht naar rechts volgen. LA
Woudweg.

Hier kruis je het zandlichaam van de A4 dat hier al sinds de zeventiger jaren ongebruikt ligt.

Bij richtingwijzer 14099/1 rechtdoor, smal asfaltvoetpad. Einde RA, tegelpad achter huizen. Na 60 m rechts aanhouden, smal onverhard pad parallel aan Holyweg. Abelendreef kruisen en rechtdoor, asfaltpad. Waar pad naar links buigt RA, smal onverhard pad parallel aan Holyweg. Op splitsing rechts aanhouden. Bij bord 'Vlaardingen' straat kruisen en voetpad volgen langs achterzijde huizen. Bij richtingwijzer Y 18944/2 RA, jaagpad langs Vlaardingervaart. Jaagpad langs Vlaardingervaart steeds volgen.

Links liggen de Vlietlanden, een serie langgerekte eilanden met veenmoeras omgeven door vlieten, in beheer bij

Natuurmonumenten; rechts het veenweidegebied van Midden-Delfland met mooie kreekpatronen).

In Schipluiden voor Trambrug RA. Na 250 m rechtdoor, fietspad. Voetpad door parkje. Einde RA, langs kinderboerderij. Bocht naar links volgen, Keenenburgweg, RA Zouteveenseweg. LA fietspad, Zuidkade. Deze 1 km volgen langs kunstwerk/uitzichtpunt. Bij talud A4 (in aanleg) rechtsaf. Talud oversteken en direct linksaf. Na 150 m rechtsaf, Zuidkade. Einde in geriefhoutbosje, LA Tanthofkade. Ter hoogte van de eerste woonhuizen rechtsaf, dam oversteken. LA, tegelpad achterlangs huizen volgen. Bruggetje over en straat kruisen. Na 100 m is rechts de tramhalte Bikolaan (richting NS Delft centrum/Den Haag).

Het wei-gevoel van de Lopikerwaard

Via het Steinse Groen, de Goejanverwelledijk en Haastrecht gaat de wandeling dwars door het prachtige veenweidegebied van de Lopikerwaard naar Schoonhoven. Het veenweidegebied van de Lopikerwaard moet je ervaren! Stilte (alleen af en toe een vliegtuig) en wijsheid. Onverhard over graskades van noord naar zuid. Bij Cabauw gaat de wandeling over het bedreigde kerkepad, waar *Te Voet* zich voor inzet. Vervolgens (verhard) langs het veenriviertje de Zevender met zijn karakteristieke lintbebouwing.

Groene Maand wandeling

Zaterdag 21 september, vertrek 10.30 en 11.00 uur station Gouda-Goverwelle
Afstand: 19,5 km. Vanaf Schoonhoven terug met bus 197 naar Gouda CS
Informatie: Eeffien Huizing, tel. 0182-501483

Deze wandeling is i.v.m afsluitingen tijdens het broedseizoen alleen te lopen van 1 juli tot 1 maart. Honden niet toegestaan.

Stein

Start bij het stationspleintje van Gouda-Goverwelle. Tunnel in, onder het spoor door en fietspad volgen. Net na de bocht weg oversteken en RA richting tuincentrum.

Achterwillense weg in. Waar deze weg naar links buigt, RA het tunneltje in. Gelijk na tunneltje LA over houten bruggetje. Volg het schelpenpaadje (houd rechts aan). Aan het einde van het schelpenpaadje LA fietspad op, de brug over en fietspad verder volgen.

Je loopt nu door het Steinse Groen met links uitzicht over polder Stein-Noord. Na enkele honderden meters kruis je de

Steinse Tiendweg. Deze onverharde Tiendweg is in zeer slechte staat. Op sommige plaatsen is de weg bijna in het water verdwenen. Door lobbywerk van *Te Voet* zullen herstelwerkzaamheden worden verricht, gefinancierd door de gemeente Vlist en de provincie Zuid-Holland. In de toekomst is dit (weer) een prachtige wandelverbinding richting Hekendorp.

Bij T-splitsing van fietspad LA bruggetje met veerooster over. Het fietspad komt uit op de Goejanverwelledijk. Linksaf dijk volgen richting Haastrecht. Let op auto's!

Haastrecht

RA, Veerweg in. Brug over en LA Hoogstraat. (Je kunt nu het wit-rood van de NS wandeling Gouda-Oudewater een tijdje volgen).

Haastrecht lijkt een dorp, maar is een heuse stad (stadsrechten in 1396).

Bezienswaardigheden: Museum Bisdom van Vliet (19e eeuws patriciershuis in

geconserveerde staat) en (op de route) het gemaal Hooge Boezem achter Haastrecht, waar je een beeld kunt krijgen van de geschiedenis van de waterhuishouding en het landschap in de omgeving.

Hoogstraat uitlopen tot aan de Provinciale weg. LA fietspad op. Vóór het bord 'einde bebouwde kom Haastrecht' RA weg oversteken en asfaltweggetje in.

Lopikerwaard

Weg gaat over in halfverharding. Bij wandelwegwijzer LA richting Oudewater. Na 1,5 km, na lichte verhoging in de Tiendweg (oude molenplaatsen) verlaten wij de NS-route en gaan RA graskade op: Benschopper Boezem. Deze kade 1,5 km volgen. Aan het eind van de kade RA en direct weer LA twee hekken over. Je komt op een andere kade. Daar LA. Kade maakt een bocht naar rechts. Je loopt recht op de kerktoeren van Polsbroek af. Kade volgen tot je rechts een bruggetje over het water ziet. Brug over (de aansluiting tussen brug en kade

laat te wensen over, voorzichtig!) en LA. Deze kade (er kan jongvee en/of melkvee grazen) blijven volgen tot aan Polsbroek. Asfaltweg schuin naar links oversteken. Grote Kerkvliet (graskade) op. Vanaf nu volgen we de geel-rood-gele markering van de Cabauwse Jacobsroute. Kade gaat bij haakse bocht naar links over in de Achterkade.

Rechts zie je de Middelste Molen uit 1773, enig overgebleven onderdeel van een driegang. De molenplaats van de Achterste Molen (afgebroken rond 1960) ligt op de route bij het bankje. Nog niet zo lang geleden kon je van hier langs de Middelste Molen naar Zevender lopen.

Achterkade 2 km volgen tot kruising met kerkepad. Hier rechtsaf richting Jacobskerk.

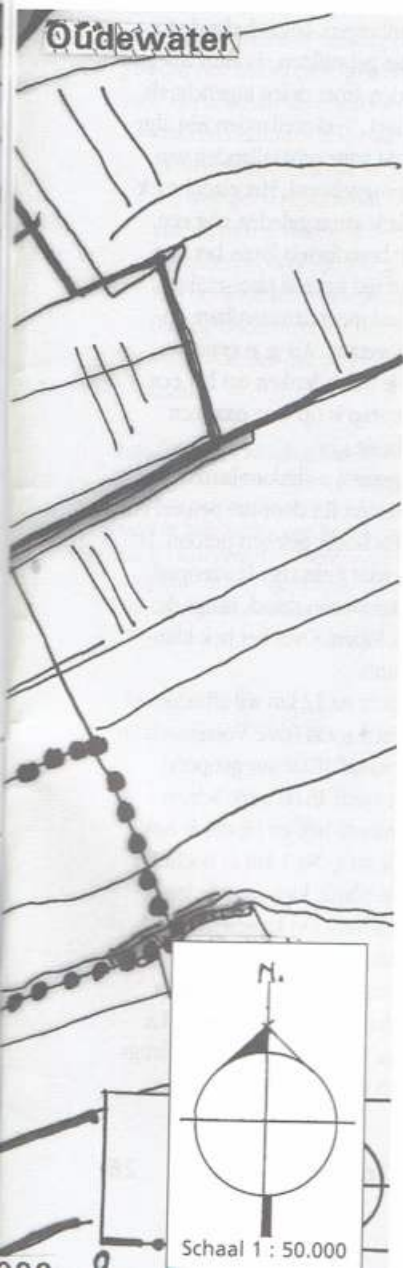
Het kerkepad is een cultuurhistorisch pad dat door de katholieke bewoners van Polsbroek e.o. gebruikt werd om naar de Jacobskerk in Cabauw te gaan. In het voorjaar van 2002 was de gemeente Lopik van plan om dit smalle asfaltlint te veranderen in een 1 meter breed beton pad. *Te Voet* kwam dit ter ore en heeft hiertegen bezwaar aangetekend. Ook de Werkgroep Behoud Lopikerwaard is door ons op de plannen geattendeerd en heeft eveneens geprotesteerd. *Te Voet* houdt de vinger aan de pols.

Kerkepad volgen tot aan Cabauw. RA, en gelijk weer LA Kerkebrug over en weer RA. Weg vervolgen aan de linkerzijde van het water richting Schoonhoven. Weg wordt uiteindelijk fietspad.

Schoonhoven

Bij binnenkomst van Schoonhoven (Nassaukade) rechtdoor lopen naar de rondweg (markering Jacobsroute gaat vlak hiervoor naar links). Deze rondweg oversteken, (voorzichtig! in middenberm hek) en rechtdoor weg vervolgen aan rechterkant van het water (Lopikerweg). Weg (wordt Nieuwe Singel) blijven volgen met het water links. Op kruising weg schuin naar rechts oversteken en Spoorstraat in. Links op het Stationsplein is het busstation voor lijn 197 naar Gouda. Bushalte lijn 195 naar Rotterdam/Utrecht is niet hier maar rechtsaf bij de rotonde aan de rondweg.

Info OV. Je kunt de route bekorten door in Cabauw lijn 105 (Schoonhoven-Nieuwegein te nemen; rijdt niet vaak en alleen op werkdagen. Vanuit Schoonhoven vertrekken er 2 x per uur bussen naar Gouda (lijn 197), Rotterdam (195) en Utrecht (195); in het weekend 1 x per uur. Alle bussen stoppen ook op het Lopikerplein. Blijf hiervoor bij binnenkomst van Schoonhoven markering Jacobsroute nog ongeveer 200 meter volgen.

West-Brabantse waterlinie

De West-Brabantse waterlinie is nu een parelsnoer van forten en natuur tussen Bergen op Zoom en Steenberg. Ten tijde van de Tachtigjarige Oorlog diende de linie, de eerste in Nederland, ter verdediging van Zeeland en het scheepvaartverkeer tussen Zeeland en Holland. Alle hoger gelegen doorgangen in het gebied zijn rond 1628 versterkt; het lager gelegen veengebied van Het Laag kon bij dreiging onder water worden gezet. Door inspanningen van *Te Voet* is het nu mogelijk onverhard dwars door Het Laag te lopen. De route is opgenomen in het Floris V-pad (wit/rode-markering). Na een korte aanloop door de historische binnenstad van Bergen op Zoom volgt de wandelroute de waterlinie over zo'n 13 km.

Groene Maand-wandeling

Zondag 29 september, vertrek 11.00 uur, café De Blauwe Vogel t.o. NS-station Bergen op Zoom
Afstanden: 12 km tot Klutsdorp of 18 km tot Steenberg. Terugreis naar Bergen op Zoom met bus BBA 111
Informatie: Harry Benschop, tel. 0413-212692 (na 20.30 uur)

De historische binnenstad

Vanaf het station rechtuit naar de Grote Markt. Voor 'De Maagd' RA Fortuinstraat en Steenbergsestraat in. Bij Beursplein RA door het Markiezenhof naar de Hofstraat. Op het Catherinaplein (de oude Vismarkt) schuin LA Wijngaardstraat in. De Noordsingel schuin oversteken naar Th. de Rouckstraat. Ook het Bolwerk weer schuin oversteken naar Van Overstratenlaan. Deze komt uit bij het riviertje de Zoom, een oude moervaart, die hier diep is uitgegraven. RA en via bruggetje de Zoom oversteken. RA de Zandstraat in. Bij verkeerslichten LA, Burg. Wittelaan. Tweemaal RA (bij midgetgolf) en wandelpad door park volgen. Rechtdoor bos in; op tweede kruising in bos LA, een met eiken omzoomd bospad. Aan het eind schuin RA over voetpad (met bruggetje) naar trottoir Griekenlandstraat. Op weg (Melanendreef) RA. Voor eerste woning (nr. 205) LA graspad langs watergang. Eerste pad RA. Voetpad naar rechts langs waterplas van Kleine Melanen volgen. Vlak voor doodlopende straat een smaller voetpad (vaak drassig en sterk begroeid) naar links in. Aan het eind op verharde weg (bij woning De Moerkens 25) direct LA naar een verhard voetpad. Bij vissteiger RA naar Grensweg (geluidsschutting). Daar LA en op kruising RA Portugalstraat. Via voetgangersoversteek Randweg oversteken. Direct RA Prins Mauritsweg in.

De forten

Eerste onverharde weg (Ernst Casimirweg) LA.

Even later zie je aan je linkerhand Fort Pinsen. Dan eerste onverharde pad RA; loopt iets naar beneden. Alsmar rechtdoor lopen, wordt 't Wasven. Ca. 200 meter na de vijver in een bocht naar links RA, bordje 'Buitenlust'. Deze onverharde weg op de rand van bos en weiland volgen. Op kruising LA, bosweg tussen twee weilanden. Bij wandelboom LA. Even later loop je langs een vml. gracht (drijfzand). Het pad blijven volgen, tot je rechtsaf kunt door de gracht over een houten vlonder. Bovenaan LA. Bij wandelboom RA.

Hier heb je zicht op het hoofdfort van Fort de Roovere. Op dit punt vind je (links) ook een gemetselde duiker tussen gracht en tenaille.

Fort de Roovere is een van de drie forten die Frederik Hendrik in 1628 liet bouwen. Fort Pinsen zijn we al tegengekomen; het derde, Fort Moermont, is er niet meer. Tussen Fort Pinsen en Fort de Roovere is nog goed de liniewal te zien, nu in gebruik als weg (Ligneweg). In 1727 is Fort de Roovere nog verbeterd aan de hand van plannen van Menno van Coehoorn. Verschillende veldslagen zijn er gevoerd rond de West-Brabantse waterlinie, de eerste al in 1631 toen de linie als bescherming diende bij de slag in het Slaak. De laatste keer was in 1747 als Bergen op Zoom in de Oostenrijkse Successieoorlog wordt belegerd door Franse troepen. De Fransen deden toen een vergeefse aanval op het fort. Restanten van de Franse aanvalswerken liggen nu nog in het bos ten oosten ervan. Het fort is in 1816 als vestingwerk opgeheven.

Er zijn plannen om Fort De Roovere met de liniewal naar Fort Pinsen weer duidelijker zichtbaar te maken in het landschap (het ligt nu wat verscholen in het de bossen) door de omvorming tot een open schansbos met boombepantingen die de vorm van de forten en de liniewal versterken. De stichting Vrienden van Fort de Roovere beijvert zich hiervoor. Tegelijkertijd wil

men de toegankelijkheid voor wandelaars vergroten. Vorig jaar is daar al een eerste aanzet voor gegeven met het pad over Fort de Roovere.

Na 200 meter pad LA door de gracht (gewijzigde route Floris V-pad!). Over het fort lopen tot je bij infopaneel komt. Rechtdoor over fietspad langs de Schansbaan. Op eerste kruising RA onverharde Jacob Badweg. Aan het eind rechtdoor, overstapje naar laarzenpad door Het Laag.

Op dit punt ligt over enkele jaren de noordelijke Zoomweg, het ontbrekende deel van de A4 tussen Dinteloord en Bergen op Zoom. Om de West-Brabantse waterlinie in recreatief opzicht niet te onderbreken, gaat *Te Voet* zich inzetten voor een oversteek; deze is nog niet in de plannen voorzien.

Het Laag

Door verschillende percelen (overstapjes) rechtdoor lopen. Na klaphekje en vlonder RA. Aan het eind LA paadje het bos in.

Het Laag ligt als een kom tussen Bergen op Zoom en Steenberg. Logisch dat de fortbouwers het gebruikten als inundatiegebied. Nu worden grote delen ingericht als nat natuurgebied. Veel weilanden zijn afgegraven zodat de natte schraallanden van vroeger zijn teruggekeerd. Het elzenbroekbosje was enkele jaren geleden nog een maisakker; de brandnetels langs het pad zullen te zijner tijd vanzelf plaatsmaken voor een sociaal meer aanvaardbare en gevarieerde vegetatie. Als je je eraan brandt, moet je maar denken dat het een noodzakelijke stap is op weg naar een evenwichtig bosje.

Bij hoogspanningsmast rechtdoor laarzenpad volgen. Na hek schuin RA door nat perceel en rechtdoor over iets hoger gelegen perceel. Let hier goed op: ga naar links (het laarzenpad gaat schuin rechts) tot aan draad. Langs de draad tot het hek lopen. Over het hek klimmen (is toegestaan!).

LA als je de tocht na 12 km wil afbreken of als je een horeca zoekt (café Vossenjacht in het weekend vanaf 10.00 uur geopend, andere dagen vanaf 16.00 uur). Schuin rechts door tweede hek en bij derde hek LA onverharde weg. Na 1 km in bocht RA over betonnen plank, klein paadje langs paardenbak en huis. Op kasseienweg LA tot aan bushalte/café.

RA langs watergang De Ligne; even verder over hek. Rechtdoor lopen. Na camping LA richting waterplas. Langs stalen hek pad langs waterplas en (aan je linkerhand) De Ligne.

Rechtdoor langs De Ligne door oude toegangspoort. Aan je rechterhand krijg je eerst een bos, daarna een laaggelegen grasland. Aan het eind van dat grasland, net voor de bosrand, RA over smal pad op kade. Pad naar rechts volgen en ca. 50 meter voor bosrand op dammetje via overstapje LA het weiland in. Dit perceel kan heel drassig zijn; de route loopt langs de draad/bosrand (in de hoek van het weiland draad naar links volgen) tot aan drinkpoel. Daar RA over pad naar het halfverharde Oudlands Dijkje. Op dit dijkje RA en even later LA het Muggenpolderbaantje.

Het Oudland

Aan het eind RA, de drukke Moerstraatseweg. Eerste weg LA, Krabbenweg. Bij bord 'Welkom SBB' LA een onverhard pad in. Na een brug meteen RA, langs een watergang. Bij een bankje de watergang verlaten en LA een bospad in. Bij viersprong rechtdoor. Aan het eind van het bosperceel RA, door greppel. Na bordje 'Brabants Landschap' bospad naar links volgen. Rechtdoor blijven lopen langs weiland en over onverhard pad. Bij verharde weg RA. Bij kapelletje opnieuw RA, Hoogstraat. Bij de Boomvaart in Welberg LA. Na het viaduct vind je de eerste bushalte richting Bergen op Zoom. Je kunt ook doorlopen (alsmaar rechtdoor) naar het centrum van Steenbergen. Op de Kaai LA naar busstation of halte Ravelijnstraat.

In Steenbergen zijn de vestingwerken rondom nog goed herkenbaar. Aan de monding van de haven vind je nog Fort Henricus, het meest noordelijk gelegen onderdeel van de West-Brabantse waterlinie. Dit fort diende ondermeer ter verdediging van de sluis waarmee het water kon worden ingelaten.

Info OV. Vanuit Klutsdorp (café Vossenjacht) en Steenbergen (busstation) kun je dagelijks elk uur met bus 111 terug naar Bergen op Zoom. Op werkdagen kun je vanaf de halte Steenbergen Ravelijnstraat elk uur met snelbus 101 naar Bergen op Zoom of naar Rotterdam Zuidplein. Op zaterdag rijdt deze bus enkele malen per dag, dan vertrekt de laatste bus naar Rotterdam om 16.24 uur.

Schaal 1 : 50.000

ACTIVITEITENKALENDER

September 2002

Op 14, 21, 22, 28 en 29 september organiseert *Te Voet* wandelingen in het kader van de Groene Maand. Meer informatie over startpunten, routes en vertrektijden bij de beschrijvingen van de Groene Maandwandelingen in dit nummer van Lopend Vuur. Deelname € 2,-; leden *Te Voet* gratis.

Zaterdag 28 september 2002

is *Te Voet* aanwezig op de Groene Hartmarkt in Oudewater (afsluiting van de Nationale Milieu Estafette) en/of de Groene Hart Manifestatie op de Wierickeschans bij Bodegraven.

Zondag 13 oktober 2002

Zuid-Holland

Wandeling van 19 km over eiland Voorne van Brielle naar Oostvoorne

Start: bij bushalte Brielle Centrum, om 10.45 uur na aankomst bus 103 uit Spijkenisse metrostation Centrum (v. 10.19). Stadswandeling Brielle, gevolgd door een etappe van de Groene Riviervariant van het

tweede deel. Er kan onderweg ook een dagkaart (€ 1,35) worden gekocht.

Informatie en opgave: Jannie Trouwborst, tel. 0181-641053

Zaterdag 26 oktober 2002

Drenthe

Rondwandeling van 17 km in de omgeving van Dwingelo

Start: bij de VVV, Brink 46 te Dwingelo om 10.30 uur. Bereikbaar met bus 20 vanaf Assen of Meppel. De route gaat vanaf het Planetron in oostelijke richting over het Dwingelderzand. Hierna krijgt men mooi uitzicht over de paars gekleurde heide en wandelt men door de bossen van het Lheederzand. Hier staat de wereldberoemde radiotelescoop waarmee de ruimte wordt afgezocht naar 'nieuws'. Vervolgens passeren we schaaapskooi 'Achter 't zaand'. Misschien dat we onderweg nog schapen tegenkomen. Via het karakteristieke oude Drentse dorpje Lhee keren we terug naar Dwingelo. Horeca alleen bij de start.

Informatie en opgave: Bert Quist en Ineke Teuben, tel. 06-51212405

zicht op de Binnenschelde krijgt. Vanaf de uitkijktoren op de Kraaienberg kan je het hele Markiezaatsgebied overzien. Over paadjes (vaak modderig) door het Markiezaat naar de Wouwse Plantage, achter het vliegveld om naar Huybergen (stukje GR12) en tenslotte via het natte natuurgebied Kortenhoeff naar Hoogerheide. Terug met de bus (uurdienst) naar Bergen op Zoom.

Informatie en opgave: Harry Benschop, tel. 0413-212692 (na 20.30 uur)

Zondag 10 november 2002

Zuid-Holland

Rondwandeling door waterleidingduinen tussen Den Haag en Wassenaar van ca. 18 km.

Start: bij bushalte De Kievit Wassenaar om 10.34 uur, bereikbaar met bus 43 vanaf Den Haag Centraal (v. 10.22). Horeca alleen aan het einde van de wandeling (Meijndel). Dus eten en drinken (thermos?) voor onderweg meenemen. Toegangskaartje Kijfhoek/Bierlap (€ 1,15) onderweg kopen.

Informatie en opgave: Etjen Modderman, tel. 070-3471078

Zondag 8 december 2002

Zuid-Holland

Wandeling van Maassluis-west naar Vlaardingen-west van ca. 20 km.

Start: bij NS station Maassluis West om 10.33 uur, na aankomst trein uit Rotterdam. Route voert langs de Waterweg, Oranjeplas, stukje Oeverloperpad, kerkpad bij de Westgaag, door Maasland, nog een kerkpad (Doelpad) en Bonervliet. Via buurtschap Zuidbuurt naar NS Station Vlaardingen West.

Informatie en opgave: John Stolk, tel. 010-5921376

Dwingelderveld

Oeverloperpad naar Oostvoorne (11 km). Na de horeca via een stukje Oostvoornes Duin naar de Heveringen, waar een wandeling langs kleinschalige tuinderijtjes en duinhuisjes in het oudste deel van de duinen volgt. We eindigen bij een bushalte in Oostvoorne (1 maal per uur terug naar Brielle/Spijkenisse). Lidmaatschapskaart Natuurmonumenten of een Provinciaal Landschap is nodig voor het

Zondag 27 oktober 2002

Noord-Brabant

Wandeling van 20 km met de Brabantse Wal als thema

Start: bij station Bergen op Zoom om 11.00 uur, na aankomst trein uit de Randstad. Door het historische centrum naar het pas ingerichte stadspark Kijk in de Pot, waar je al een eerste